

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Markéta Jirkovská

Francouzština pro mezikulturní komunikaci

Komentovaný překlad: Décoder le langage du corps
(Isabelle Duvernois, Larousse, Paris 2013, str. 10–45)

Commented translation: Décoder le langage du corps
(Isabelle Duvernois, Larousse, Paris 2013, str. 10–45)

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr. Šárka Belisová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala PhDr. Šárce Belisové za její vstřícnost, ochotu a cenné připomínky při řešení problematických pasáží překladu.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 8. 1. 2015

Podpis:

ZADÁNÍ

Zadaný text přeložte do češtiny a svůj překlad doplňte překladatelským komentářem v rozsahu min. 20 normostran. V komentáři nejprve celkově charakterizujte výchozí text: uveďte, s jakým cílem byl text napsán a jaké stylistické postupy autor/ka volí k dosažení svého záměru. Dále popište, na jaké problémy jste v překladu narazil/a, a zdůvodněte použité překladatelské postupy a nezbytné posuny, které jste v překladu provedl/a na úrovni lexika, syntaxe a především v rovině stylistické. Postupujte přitom od celkové koncepce svého překladu k dílčím řešením. Komentář opatřete bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových.

ABSTRACT: Tato bakalářská práce se skládá ze dvou hlavních částí. První část tvoří český překlad úvodu a první kapitoly francouzské publikace s názvem *Décoder le langage du corps* od Isabelle Duvernoisové. Druhá část obsahuje překladatelskou analýzu originálu, zabývá se jednotlivými překladatelskými problémy a popisuje jejich konkrétní řešení.

KLÍČOVÁ SLOVA: komentovaný překlad, překladatelská analýza, překladatelské problémy, překladatelské posuny, neverbální komunikace, řeč těla, gesto, signál, emoce, empathie, intuice

ABSTRACT: This bachelor thesis consists of two main parts. The first part presents a translation of the introduction and the first chapter from the French book *Décoder le langage du corps* written by Isabelle Duvernois. The second part includes a translation analysis of the source text, discusses individual translation problems and describes their particular solutions.

KEY WORDS: commented translation, translation analysis, translation problems, translation shifts, non-verbal communication, body language, gesture, signal, emotions, empathy, intuition

Obsah

1 Úvod.....	8
2 Překlad	9
3 Překladačská analýza originálu.....	30
3.1. Vnětextové faktory.....	31
3.2 Vnitrotextové faktory	36
4 Metoda překladu	46
4.1 Typologie překladačských problémů a jejich řešení.....	46
4.1.1 Překlad titulu, názvů kapitol a podkapitol.....	47
4.1.2 Terminologické problémy	48
4.1.3 Hovorové výrazy	49
4.1.4 Neurčité vyjadřování.....	49
4.1.5 Stylistické problémy.....	50
4.1.6 Chyby v originále.....	51
5 Překladačské postupy a posuny	53
5.1 Transpozice	53
5.1.1 Slovnědruhovú transpozice	53
5.1.2 Syntaktická transpozice.....	54
5.2 Koncentrace a diluce	54
5.3 Étoffement a dépouillement	55
5.4 Modulace.....	55
5.5 Implikace a explicitace.....	55
5.6 Nivelizace a kompenzace.....	58
5.7 Substituce domácích analogií	58
6 Závěr	59
7 Bibliografie	60
8 Přílohy.....	63

1 Úvod

Cílem této práce je vypracovat komentovaný překlad vybraného francouzského textu do češtiny. Za tímto účelem jsme si zvolili úvod a první kapitolu publikace *Décoder le langage du corps*, jejíž autorkou je francouzská psycholožka Isabelle Duvernoisová. Jedná se o příručku, která si klade za cíl seznámit co nejširší vrstvu čtenářů s tématem neverbální komunikace.

Motivací k výběru textu pojednávajícího o řeči těla, jak bývá neverbální komunikace častěji označována, byl náš osobní zájem a chuť dozvědět se o tomto aspektu mezilidského dorozumívání něco více. Toto téma je podle našeho názoru neobyčejně zajímavé a zároveň velmi aktuální, o čemž svědčí i fakt, že současný knižní trh nabízí čím dál tím více příruček a publikací věnovaných této problematice. Objevují se návody, jak za pomoci neverbální komunikace úspěšně jednat v pracovních situacích, jak úspěšně vést tým, jak pracovat na své image apod. Nechybí ani rady cílené k osobnostnímu rozvoji, sebereflexi, sebe prezentaci, k soukromému životu a partnerským vztahům. Neverbální komunikace je zkrátka neododdělitelnou součástí našeho každodenního života a zamyšlení se nad tím, jak mohou různé neverbální signály ovlivnit pochopení sdělení, je přínosné nejen v kontextu různých zvyklostí jedinců z jedné kultury, ale i v kontextu mezikulturní komunikace.

První část této práce tvoří český překlad vybraného úryvku. Druhou částí je komentář, ve kterém provedeme překladatelskou analýzu výchozího textu, uvedeme stručnou typologii překladatelských problémů, popíšeme svou metodu překladu a nakonec okomentujeme hlavní překladatelské posuny, ke kterým při překladu došlo.

2 Překlad

ÚVOD

„Dešifrování“ řeči těla se v poslední době těší velké oblibě. Stalo se námětem řady novinových článků a dokonce i jednoho televizní seriálu¹. Kdo z nás nikdy nezatoužil umět číst v druhých jako v otevřené knize?

Je to ale tak jednoduché? Je to vůbec potřeba? Není to v rozporu s etickými zásadami? Cílem této knihy není stanovit konkrétní pravidla, jimiž bychom se měli při dešifrování tělesných signálů řídit, ale spíše přimět čtenáře k zamyšlení nad touto nově se rozvíjející disciplínou. Člověk se již od nepaměti snaží poznat své bližní nejen skrze jejich slova, ale i pozorováním jejich chování. Již dávno totiž přišel na to, že tělo na něj dokáže prozradit jeho nejskrytější myšlenky.

Zatímco slovy vyjadřujeme to, co sami chceme druhým sdělit, tělo dokáže odhalit část naší osobnosti, o které někdy ani nevíme a kterou nedokážeme vědomě ovládat.

Těm, kdo mu umí naslouchat, může tělo prozradit mnohé o jejich pravém charakteru. Řeč těla není totiž předem promyšlená, nepodléhá morální cenzuře ani obranným mechanismům, a odráží tak naše skutečné já, které nás výchova a společnost nutí ve slovním projevu potlačovat. Tělo je zrcadlem našich myšlenek, tužeb, tajných představ, emocí a vztahů k ostatním. Ukazuje skutečnosti, které na první pohled nejsou vidět, a jeho signály lze kontrolovat mnohem obtížněji než slova. Dokáže zkrátka promluvit o tom, jací ve skutečnosti jsme.

Pokud budeme tuto skutečnost brát na vědomí a pochopíme, jaké mechanismy řeč našeho těla řídí, můžeme nejen vytříbit vlastní vystupování, ale zároveň také lépe porozumět ostatním. Tímto bychom vás chtěli nejprve seznámit se způsobem, jakým je možné ke čtení řeči těla přistupovat, a následně se budeme detailněji zabývat jeho aplikací na několika konkrétních příkladech. Současně se také hlouběji zamyslíme nad otázkami spojenými s problematikou mezilidských vztahů a moderního pohledu na svět, které s sebou tato nová disciplína přináší.

¹ *Anatomie lži*, americký seriál natočený režisérem Samuelem Baumem. Ve Spojených státech byl v letech 2009 – 2011 vysílán na televizní stanici Fox, v České republice ho mezi lety 2012 – 2013 vysílala TV Prima.

1. NA CO JE TŘEBA DÁVAT POZOR

Čtení řeči těla se může stát užitečným nástrojem k porozumění ostatním jen tehdy, když k němu budeme přistupovat opatrně a systematicky. V opačném případě nás může dovést k velmi zavádějícím závěrům.

OBSAH KAPITOLY

- Řeč těla prozradí víc než tisíc slov
- Pozor na přílišné zobecňování
- Pravidlo č. 1: uvědomit si sám sebe
- Pozorovat a ověřovat
- Eso v rukávu: empatie
- Specifické faktory, na které je třeba brát ohled
- Umění naslouchat
- Pozor na kombinace signálů
- Komunikace a intuice

ŘEČ TĚLA PROZRADÍ VÍC NEŽ TISÍC SLOV

Nehledě na to, co říkáte a zda umíte svá slova doprovázet vhodnými gesty, tělo si vždy najde cestu, jak prozradit vaše nejskrytější myšlenky a emoce – ať už chcete, nebo ne. Posluchač signály vašeho těla vnímá a přikládá jim určitou váhu, aniž by si toho musel být vždy vědom.

Věděli to už v antice

Již filozofové v antickém Řecku, Aristoteles a Platon, hovořili o existenci *hexis* (dispozice, trvalý sklon k určitému jednání). Z tohoto konceptu později vznikl pojem *habitus*, který převzal antropolog Marcel Mauss a sociolog Pierre Bourdieu. Bourdieu termínem *habitus* označil sadu stálých dispozic a předpokladů, které každý jedinec získává a následně si osvojuje výchovou, a které jsou společné všem členům společenské třídy, k níž přísluší.

Řada současných odborníků na komunikaci se shoduje na tom, že řeč těla zprostředkovává více než 70 % z celkového obsahu sdělení.

Jinak řečeno, jedinci ze stejné společenské kategorie mají podle Pierra Bourdieua někdy natolik podobná zaměření, životní styl, záliby, chování a dokonce i gesta, že u nich dochází k vytváření určitého třídního *habitu*. *Habitus* člověku umožňuje pohybovat se v sociálním světě a vnímat ho způsobem, který je mu vlastní, ale který je zároveň také charakteristický pro společenskou třídu, k níž přísluší.

Účinná komunikace

Řečí těla neboli neverbální komunikací rozumíme všechny komunikační prostředky, které přímo nesouvisí s ústním či písemným projevem. Patří k ní nejen gesta, ale také vzdálenost, kterou při rozhovoru udržujeme, pozice celého těla nebo jeho částí a uměle vytvořené módní doplňky – oblečení, šperky, boty. Zkrátka vše, co o nás něco prozrazuje, a to někdy i proti naší vůli. Řada současných odborníků na komunikaci se shoduje na tom, že řeč těla zprostředkovává více než 70 % z celkového obsahu sdělení. Ne všichni sice uvádí zdroj této statistiky, jisté ale je, že se stala opěrným bodem mnohých teorií zabývajících se analýzou neverbálních signálů a dokonce i některých vědních disciplín, jako morfopsychologie² či synergologie³.

² disciplína, která zkoumá zákonitosti mezi vzhledem tváře a lidskou osobností

³ disciplína, jež se zabývá studiem řeči těla za účelem zlepšení mezilidské komunikace

Nutno však podotknout, že ani to nejzajímavější sdělení nemůže být nikdy úspěšně předáno, nemá-li jeho autor určitý komunikační talent. Pokud koktá, často se opravuje nebo svůj projev doprovází příliš mnoha váhavými gesty, narušuje tím převod sdělení a riskuje, že mu nebude rozumět.

Řada lidí si však tento fakt neuvědomuje a mylně se domnívá, že když mluví, ostatní je vždy poslouchají a chápou, co říkají. Pak se ovšem diví, když tomu tak není, a neuvědomují si, že si za to přitom mohou sami.

VÍTE, ŽE...?

Mehrabianovo pravidlo

Americký psycholog Paul Ekman, průkopník ve studiu výrazů emocí ve tváři, v roce 1969 dokázal, že pokud si něčí slova a tělesné signály protiřečí, považujeme jeho tělesné signály za věrohodnější.

Význam neverbální komunikace prokázal také emeritní profesor a badatel v oblasti psychologie Albert Mehrabian z Kalifornské univerzity v Los Angeles (UCLA). Roku 1967 provedl dva výzkumy, které ukázaly, že prvky neverbální komunikace, skládající se z 55 % z tělesných signálů (gesta, chůze, postoj...) a z 38 % z hlasových charakteristik (intonace, tempo, síla hlasu...), tvoří 93 % výsledného účinku sdělení. Pokud tedy řeč těla mluvčího nepůsobí přesvědčivě, málokdo najde trpělivost vnímat jeho slova. Studie však ukázaly, že Mehrabian ve svém výzkumu minimalizoval význam kontextu, který má na rozložení naší pozornosti na verbální a neverbální složku sdělení zásadní vliv. Například pro účastníka důležité konference má verbální složka větší váhu než v kontextu běžné komunikace.

Dokážeme řeč těla vědomě ovládat?

To, co sdělujeme svému okolí pomocí neverbálních signálů, většinou vědomě ovládat nedokážeme (nebo jen velmi málo). Jediná kontrola, kterou nad svým tělem máme, vyplývá z kulturních a společenských omezení, která řídí naše vystupování na veřejnosti a slušné chování ve společnosti. Naše gesta, chování a postoje jsou totiž podřízena jisté společenské normě, které vědomě část z nich přizpůsobujeme. Některé z nich však používáme opakovaně a postupně si je zautomatizujeme do té míry, že se z nich stanou téměř reflexy – když chceme říci „dobrý den“, podáváme ruku, aniž bychom o tom jakkoli přemýšleli. Když ale nemáme v úmyslu někoho pozdravit, ruku mu záměrně nepodáme, čímž mu vyšleme jasnou zprávu, kterou snadno pochopí.

Řeč vlastního těla se snažíme ovládat například v situacích, kdy porušujeme některá společenská pravidla nebo se pokoušíme lhát. Ať už se ale snažíme sebevíc, své tělo nemáme nikdy plně pod kontrolou.

Studiem nevědomých signálů se již řadu let zabývá neuropsychologie a synergologie. Překvapivé nicméně je, že i v těchto disciplínách se vedle seriózních výkladů můžeme setkat i s kuriózními interpretacemi opírajícími se o ryze subjektivní domněnky, od kterých bychom se měli raději distancovat.

JE DOBRÉ SI ZAPAMATOVAT

Doktor psychologie Bernard Rimé dokázal, že to, jak bohatou slovní zásobu člověk ve svém projevu používá, má vliv na kvalitu jeho gestikulace – čím bohatší je jeho slovní zásoba, tím jasnější a výraznější jsou gesta, kterými svůj projev doprovází. Je však třeba mít stále na paměti, že neverbální projevy každého člověka jsou vázané na společenské prostředí, ve kterém se pohybuje, a na jeho kulturu – například umírněná gestikulace bývá často znakem spíše „buržoazní“ výchovy.

POZOR NA PŘÍLIŠNÉ ZOBECŇOVÁNÍ

Umět správně dešifrovat neverbální signály není vůbec snadné. Věřit v opak a opírat se o subjektivní, ničím neprokázané dojmy by se nám mohlo vymstít, stejně tak budeme-li se snažit formulovat sofismata typu: „Když A lže, škrábe se na bradě. B se škrábe na bradě, a proto lže.“

Pozor na rychlé soudy

Podle Francisca Varely, badatele v oblasti anatomie a kognitivních věd, interpretujeme 80 % vnímaných informací na základě našich pevně zakořeněných přesvědčení, jimiž, do jisté míry vědomě, „filtrujeme“ realitu. Způsob, jakým chápeme svět, máme ve zvyku opírat o mínění, která považujeme za pravdivá, aniž bychom si je předem ověřili. Za objektivní realitu tedy považujeme to, co je ve skutečnosti realita subjektivní.

Tyto „pravdy“ se odvíjejí od našich zkušeností a výchovy. Na jejich základě věci často mylně zjednodušujeme a přikládáme jim obecnou platnost: „muži jsou takoví, ženy zase takové...“, „žena za volantem – auto bez řidiče“. Faktem přitom je, že v minulosti museli muži dlouho platit vyšší pojistné, neboť jsou podle statistik častěji než ženy původci vážných nehod.

Jednoduše se sami sebe vždy zeptejte, zda jsou vaše přesvědčení platná za všech okolností. Zjistíte, že co může platit v jedné situaci, může být naprosto jinak v situaci jiné.

VÍTE, ŽE...?

Signály, které často chybně interpretujeme

Když člověk založí paže na hrudi, znamená to vždy, že zaujímá obranný postoj? Ne tak docela – může tak činit proto, že je mu prostě zima. Vše záleží na kontextu konkrétní situace. Podobným příkladem je otáčení snubního prstenu okolo prstu, které může být stejně tak projevem problémů v manželství jako potíží s oteklými klouby. Ve Francii projevují děti svým rodičům úctu, udržují-li při vzájemném rozhovoru oční kontakt, v Africe je naopak znakem respektu k rodičům držet při konverzaci oči sklopené.

Relativní význam...

Naše podvědomí nás často svádí k tomu, abychom takovému či onakému signálu přikládali definitivní platnost. Někteří lidé by se dokonce mohli domnívat, že k prohlédnutí řeči těla druhých stačí každému zachycenému postoji či posunku systematicky přikládat určitý smysl. Bylo by však mylné si myslet, že každý tělesný projev má jen jeden, všeobecně platný význam, který bychom byli s to hned rozpoznat. Žádný neverbální signál – pohled, posunek tváře nebo pohyb – nedává totiž smysl sám o sobě.

Jednotlivé neverbální signály získávají význam až v souvislostech, v konkrétním kontextu a u konkrétní osoby.

Když si váš protějšek hladí krk, může to znamenat, že je v rozpacích, nebo že se vás snaží svést. Ale třeba tak také může činit pouze proto, že ho právě štípnul komár.

...který sám o sobě nevystihuje lidskou osobnost

Pohyby každého z nás jsou jedinečné a souvislosti mezi tím, jak se projevujeme navenek a jakí jsme uvnitř, jsou velmi spletité. Proto nemá smysl unáhleně hodnotit či „škatulkovat“ druhé lidi pouze na základě pár zachycených signálů a nechat tím ovlivnit náš vzájemný vztah. Princip, na jakém funguje každá lidská bytost, je totiž mnohem složitější, než si myslíme.

VÍTE, ŽE...?

Puntičkář

„Škatulkování“ je formou zobecňování. Určitě jste se s ním už někdy v životě setkali. Třeba během pracovní schůze, kdy jste se dožadovali upřesnění toho, co bylo právě řečeno. Kolegové si vás vzápětí zařadili jako puntičkáře. Avšak sami asi přiznáte, že tato „nálepka“ na vás tak úplně nesedí, neboť zohledňuje pouze vaše chování v konkrétní pracovní situaci. Chováte se tak běžně i v dalších oblastech vašeho života? Vystihuje toto označení celou vaši osobnost? Představte si, že by vás kolegové místo puntičkáře označili za hnidopicha. Takové označení už by vám už asi příliš nelichotilo.

Hlavně se neunáhlit

Přílišné zobecňování snižuje průkaznost našeho pozorování, neboť nás vede k téměř okamžité subjektivní interpretaci vnímané skutečnosti. Aniž bychom si toho byli vědomi, při hodnocení druhých se nejčastěji spoléháme právě na subjektivní dojmy.

Ukvapené škatulkování se neslučuje se zvědavým a trpělivým poznáváním druhých. Stereotypy a předsudky nás často svádí ke konvenčnímu a iluzornímu chápání okolního světa. Pokud při poznávání svého protějšku nebudete trpěliví a zařadíte jej hned při prvním setkání podle několika nahodilých kritérií do určité kategorie, nikdy nepoznáte jeho pravou osobnost. Nenechte se proto při prvním setkání zaskočit tím, že se vám daná osoba zdá zvláštní. Naučte se cenit si rozmanitostí, které vám život staví do cesty. Když nebudete ostatní unáhleně soudit podle vlastních šablon, budete mít pocit, že je váš život rázem bohatší.

Objektivní pohled

Nahlížet na svět naprosto objektivním způsobem se zdá být velmi složité, neboť jsme všichni do značné míry ovlivněni svou minulostí, vzděláním či kulturou. Dokonce i dvojčata vedou v mnoha ohledech natolik odlišný život, že vidí svět každé svým způsobem.

Každý z nás má celou řadu hluboce zakořeněných přesvědčení, a proto nemá smysl snažit se podrobně rozebírat každé z nich. Měli bychom mít ale vždy na paměti, že vnímáme druhé skrze vlastní „filtry“ a že i oni si o nás mohou dělat obrázek na základě těch svých. Budeme-li tuto skutečnost brát na vědomí, lépe odhadneme, jak tyto filtry ovlivňují pravdivost našich úsudků a přesvědčení.

Snažte se tedy ke čtení řeči těla vašeho komunikačního partnera přistupovat jako zvědaví a objektivní pozorovatelé. Vyvarujte se unáhlených závěrů a pokuste se vzájemný kontakt co nejlépe rozvíjet.

VE ZKRATCE

- Dešifrování řeči těla nepatří mezi exaktní vědy.
- K pozorování a interpretaci neverbálních signálů musíme přistupovat opatrně a s pokorou.
- Každý prvek neverbální komunikace získává smysl až v určitém kontextu. Stejně tak jako slova, i mimoslovní signály mohou nabývat více významů.
- Lidskou osobnost nelze charakterizovat na základě jednoho či dvou neverbálních projevů.

PRAVIDLO Č. 1: UVĚDOMIT SI SÁM SEBE

Čtení řeči těla neprobíhá pouze jedním směrem. Zatímco vy pozorujete svůj komunikační protějšek, on sleduje vás. Než ale začneme dešifrovat řeč těla druhých, musíme si vždy nejprve uvědomit signály vlastního těla.

Simultánní adaptace

Díváme-li se na komunikaci jako na celek, tedy na její verbální i neverbální složku, jsme v komunikačním procesu zároveň vysílateli i příjemci sdělení. Účastníci dialogu na sebe vzájemně reagují, ovlivňují se a jejich výpovědi jsou v daném momentě pro konkrétní rozhovor jedinečné. Předpokladem této unikátní výměny je současné přizpůsobování se jeden druhému – zatímco vy se snažíte dekódovat sdělení vašeho protějšku, on současně analyzuje, co mu sdělujete vy.

Hra na schovávanou

Váš posluchač si o vás utváří obrázek ještě předtím, než stačíte vyslovit jediné slovo. Aniž by si toho vždy musel být vědom, spontánně dešifruje signály, které k němu vysíláte.

Čím větší budete dojem, že své tělo nemáte plně pod kontrolou (například když se červenáte), **tím věrohodnější připadají jeho signály vašemu partnerovi, který se vás jejich prostřednictvím snaží poznat.** Jedná se vlastně o takovou hru na schovávanou, kdy se oba snažíte vzájemně „prokouknout“, aniž by vás druhá strana odhalila.

Proč se vyplatí rozumět řeči vlastního těla?

Každý z nás má své komunikační návyky, které odvíjí od řady faktorů – výchovy, společenského postavení, věku či pohlaví. Někdo se mračí, když se soustředí, někdo jiný zase tehdy, když se snaží upevnit svou autoritu. Neznámý člověk se nás může dotýkat, protože

nám chce ukázat, že mu můžeme důvěřovat, anebo se naopak tělesnému kontaktu vyhýbat, neboť v jeho kultuře není zvykem.

Pokud porozumíte řeči vlastního těla, budete schopni lépe odhadnout, jaký obrázek o sobě vysíláte druhým a jak vás ostatní lidé vnímají.

Uvědoměním si svých vlastních návyků můžeme zlepšit vzájemné vztahy a komunikaci s ostatními.

Shodují se vaše představy o tom, jak působíte na druhé, s tím, jak vás ostatní opravdu vnímají? Pokud pochopíte, jak řeč vašeho těla působí na nějakou konkrétní osobu, snadněji docílíte toho, aby se váš komunikační záměr shodoval s tím, jak vaše sdělení pochopí.

Porozumění sobě samému je klíčem k porozumění druhým. Jste-li si například vědomi toho, že ve stresu používáte určitá drobná gesta (např. poklepáváte prsty na stole nebo si kroutíte pramínek vlasů), lépe jejich význam pochopíte u ostatních.

Řeč těla druhých bychom tedy měli nejprve analyzovat ve vztahu k sobě samým a až poté případně srovnávat s dalšími lidmi.

Pozor na sebeprojekci

Během života si vytváříme svůj vlastní pohled na svět a novým situacím se přizpůsobujeme na základě zkušeností z minulosti. Musíme si ale vždy uvědomit, do jaké míry můžeme dané situace srovnávat a snažit se přitom vyvarovat promítání vlastních počtů do ostatních lidí.

Pokud se budete při čtení myšlenek a pocitů druhých opírat pouze o vlastní, neověřené domněnky, můžete se v nich snadno zmýlit. To, jakou má váš protějšek náladu, můžete někdy poznat i z jeho hlasu, ani ten však není v tomto ohledu úplně spolehlivým vodítkem. Tlumený hlas tak například může být známkou lenosti, omrzelosti či smutku. Máte-li zrovna špatný den, můžete svou pochmurnou náladu promítat i do ostatních a myslet si, že to, že na vás po ránu mluví tichým hlasem, znamená, že je také něco trápí.

ZE ŽIVOTA

Němý, avšak neodolatelný šarm Kate Mossové

Přestože od doby, kdy se Kate Mossová poprvé objevila na přehlídkových molech, uplynulo již dvacet let, stále je jednou z nejslavnějších modelek na světě. Vděčí za to svému androgynnímu vzhledu, neobvykle tvárnému obličejí a dětskému vzezření, díky čemuž, ač vždy jen ležérně upravená, působí přirozeně a divoce zároveň. Právě těmito atributy „převálcovala“ v osmdesátých letech všechny své sokyně. V průběhu kariéry poskytla jen

jediný rozhovor, a to ještě předtím, než vyplul na veřejnost jistý skandál, který pošpinil její jméno⁴. I v situaci, kdy by ostatní použili na svou obhajobu slova, vsadila Mossová na svůj pověstný němý šarm a zůstala sama sebou. Ne nadarmo se jí také přezdívá „ledová královna“.

VE ZKRATCE

- Každý komunikační akt je jedinečný.
- Oba účastníci komunikace společně podněcují výměnu a vzájemně se při ní pozorují.
- Dobrá znalost sebe sama nám umožňuje lépe porozumět tomu, jakým způsobem vnímáme ostatní a jak oni vnímají nás.

POZOROVAT A OVĚŘOVAT

Než začnete chování svého protějšku interpretovat, zaujměte nejprve roli nezaujatého pozorovatele a věnujte značnou pozornost všem vědomým i nevědomým signálům, které k vám vysílá. Bude-li to třeba, můžete se následně dané osoby zeptat, zda bylo vaše pozorování správné.

Všímejte si neverbálních vodítek

Soustředte se nejprve na celkový postoj vašeho protějšku, potom na výraz v jeho obličeji a nakonec na další doprovodné pohyby jeho těla. Všechny tyto převážně podvědomé projevy je třeba sledovat velmi pečlivě. Postupem času si totiž začnete všimnout i méně zřetelných signálů. Pokud si například zpočátku všimnete, že váš protějšek ve vzteku svírá pěsti, časem dokážete zaznamenat i změnu pigmentace jeho pokožky. S narůstající zkušeností budete schopni odhadnout, na co a v jaký moment se při svém pozorování máte zaměřit.

Některé neverbální signály vysíláme zcela bezděčně a nedokážeme je vědomě kontrolovat. Naše tělo na nás tak může prozradit, jací ve skutečnosti jsme.

Jak rozpoznat „referenční“ chování?

Nejprve si objasňeme, co někteří odborníci nazývají „referenčním“ chováním jedince: jedná se o jeho obvyklý způsob chování za normálních okolností. Odchylka od „normy“ nás může upozornit na to, jak se určitá osoba projevuje v nezvyklých, mimořádných či stresových situacích. Trpělivým pozorováním a ověřováním vlastních poznatků můžeme odhalit jisté

⁴ narážka na uveřejnění fotografie, na které byla Kate Mossová zachycena při užívání kokainu

„mikroprojevy“, kterými náš komunikační protějšek reaguje na určitou situaci. Tak například na výtku někdo pokaždé zareaguje sklopením očí, někdo jiný se zase začne červenat. Když někoho přepadne úzkost, začne si hladit krk, jiný člověk zase v této situaci začne rychleji mrkat. Setkáváme-li se s někým poprvé v životě, neznáme ještě jeho obvyklý způsob chování, a nemůžeme tedy vědět, zda je to či ono gesto přirozeným projevem jeho osobnosti.

ZJIŠŤOVAT, NEBO OVĚŘOVAT?

K ověření našich poznatků a domněnek nám mohou posloužit otázky. V každé naší otázce se odráží náš pohled na svět. Formulujeme je podle toho, jaký máme záměr: chceme si pouze potvrdit vlastní domněnky, nebo zjistit další informace?

- V prvním případě bude naše otázka ověřovací: „Znamená tvé gesto, že se mnou souhlasíš?“ nebo „Má toto gesto univerzální význam, anebo se používá jen v rámci tvé kultury?“.
- V druhém případě bude otázka otevřená a bude mít formu zjišťovací: „Co znamená tvé gesto?“.

Budete-li druhým klást otázky, snadněji pochopíte, jakým způsobem vnímají okolní svět, a zároveň je podnítíte k tomu, aby o své perspektivě sami přemýšleli.

Než začnete druhým klást otázky, jasně si stanovte svůj záměr

Pokud o významu nějakého výrazu či gesta pochybujete, proč se dané osoby prostě nezeptat na to, co se vám jím snažila sdělit? Otázky mohou být při dešifrování řeči těla totiž velmi užitečným nástrojem. Je však třeba jasně vědět, proč se vlastně ptáte a co chcete zjistit. Chcete svůj protějšek opravdu poznat, nebo si chcete jen potvrdit svá předpojatá mínění? Velmi důležitá je v tomto ohledu podoba vaší otázky a její načasování. Pokud na otázku dostanete nevhodnou odpověď, zřejmě jste ji špatně formulovali, anebo z ní nebyl jasně čitelný váš záměr.

VE ZKRATCE

- Začněte pozorným sledováním svého partnera.
- Pamatujte, že každý neverbální signál má u něj svůj jedinečný význam.
- Srovnajte svá pozorování s již dříve zaznamenanými projevy jeho chování.
- Pokud je to třeba, zeptejte se, zda jsou vaše poznatky správné.
- Než se začnete ptát, ujasněte si, co chcete zjistit.

- S interpretací vlastních poznatků buďte opatrní a vycházejte z referenčního chování dané osoby.

ESO V RUKÁVU: EMPATIE

Dešifrovat řeč těla druhých znamená umět se vcítit do jejich situace a pochopit jejich nejniternější pocity. Toho můžeme docílit pomocí empatie. Empatie je předpokladem schopnosti, kterou běžně nazýváme intuice.

Chceme-li porozumět druhým, musíme nejprve pochopit sami sebe

Abychom dosáhli lepšího vzájemného porozumění, musíme být vnímaví jak vůči druhým, tak vůči sobě samým. Empatický a citlivý přístup umožňuje vcítit se na základě vlastních životních zkušeností do role druhých a lépe tak pochopit, co prožívají. Čím déle někoho znáte, tím snáze chápete jeho nálady a emoce a postupem času se je naučíte rozpoznávat téměř intuitivně.

Empatický přístup

Empatický přístup usnadňuje orientaci v psychice druhých a přispívá k tomu, abychom se při jejich poznávání zdrželi předsudků, lépe porozuměli jejich myšlením a přiměli je více se nám „otevřít“. Nezapojíme-li empatii, riskujeme, že se necháme příliš strhnout vlastními představami o světě a utvoříme si o svém protějšku mylný či zkreslený názor. Být empatický znamená snažit se upřímně zeptat sám sebe na to, jak bych se v dané situaci sám zachoval a co bych si myslel, kdybych byl na místě druhé osoby. Přestože je projev každého člověka jedinečný a nemusí se vždy přesně shodovat s tím, jak bychom se v dané situaci chovali my, empatický přístup nám umožňuje přiblížit se vnitřnímu světu toho druhého.

Co bych na jeho místě dělal já? Co bych si myslel?

Kromě toho, že nám poskytuje hlubší vhled do druhých, **empatie pomáhá navázat vzájemnou důvěru**, díky které nám náš protějšek ve snaze o jeho poznání spíše podá pomocnou ruku.

Empatie jako pomocnice při interpretaci neverbálních signálů

Poznatky získané na základě empatického vcítění do druhé osoby můžete následně asociovat se současně zaznamenanými neverbálními signály. Schopnost rozpoznat neverbální signály můžete vypilovat zejména tak, že budete uvědoměle a zvědavě sledovat, čím jsou motivovány a jak se projevují u různých osob.

ZE ŽIVOTA

Náhlá nepřátelskost paní Martinové

Přestože jste si vždy mysleli, že s paní Martinovou vycházíte dobře, nedávno jste nabyli dojmu, že se na vás neusmívá již tak upřímně jako předtím, a když ji potkáte, už se s vámi tolik nebaví. Zdá se vám, že pokaždé, když mluví s jedním z vašich kolegů, ztiší hlas a upírá na vás nenávistný pohled. Jednou ji přistihnete, jak po vašem příspěvku do diskuse obrátí oči v sloup. Z její náhlé změny chování nejste ani tolik v šoku, nehněváte se na ni, ani nejste smutní, ale spíše vás zajímá, co ji k tak nepřátelskému postoji vůči vám vede. V průběhu jedné konverzace, kdy vám ostatní gratulují k povýšení, si najednou všimnete, že má paní Martinová ruku sevřenou v pěst. Dojde vám, že za jejím nepřátelským chováním stojí žárlivost.

Analýza

Dobře si vzpomínáte, jak paní Martinová doufala, že bude povýšena ona. Začnete s ní soucítit, neboť o funkci, kterou jste nakonec získali vy, dlouho horlivě usilovala. Říkáte si, že byste na jejím místě určitě byli smutní a možná i rozzlobení na toho, komu byl post nakonec udělen, kdybyste danou osobu považovali v porovnání s vámi za méně kvalifikovanou. Možná že se dokonce přistihnete, jak rozhořčeně připouštíte, že by bývalo bylo spravedlivé, kdyby tuto funkci získala ona...

Na základě této empatické analýzy se rozhodnete své kolegyni říci, že chápete, jak se cítí. Ujistíte ji tak o její důležitosti a zároveň znovu navážete přátelský vztah.

VE ZKRATCE

Dešifrovat řeč těla znamená nejprve pozorovat, naslouchat a soucítit.

- Nejprve poznejte sami sebe.
- Buďte zvědaví vůči ostatním.
- Pozorně vnímejte ostatní, aniž byste jejich chování odsuzovali.
- Snažte se proniknout do jejich psychiky.

- Představte si sami sebe na jejich místě.
- Snažte se vžít do jejich pocitů a zároveň sledujte, jak se v daném momentě sami cítíte.

SPECIFICKÉ FAKTORY, NA KTERÉ JE TŘEBA BRÁT OHLED

Škrábání na nose může být projevem lhaní, svědění, nervozity, ale také může jít o určitý kulturní rituál objevující se v jedné konkrétní situaci. Projevy lidského chování nemají univerzální platnost. Mohou vycházet z učení, napodobování či snahy o konformitu. Význam neverbálních projevů se může lišit v závislosti na národnosti, věku, době, společenském prostředí, profesním kontextu, módě či vzdělání. Řeč těla každého člověka je zkrátka jedinečná a při jejím dešifrování musíme brát v úvahu celou řadu různých faktorů.

Kultura

Řeč těla si každý jedinec „pěstuje“ na základě zkušeností v rámci své vlastní kultury, kterou má každá země, každý region, ale i každá rodina. Například gesto, které spočívá v poklepávání ukazováčky o sebe, značí v Japonsku vypjatou situaci, v Egyptě je chápáno jako výzva k pohlavnímu styku a v jižní Itálii a Řecku zase symbolizuje sňatek – v závislosti na kultuře může mít tedy tři naprosto odlišné významy.

Situace/kontext

Naše chování závisí na situaci, místě, času a komunikačním záměru či cíli, který máme při určitém setkání. Na pohřbu se projevujeme jinak než na oslavě narozenin, ale jinak se chováme například i v roli hostitele a hosta. Způsob, jakým si sedáme, se značně liší podle toho, zda se nacházíme mezi přáteli, nebo se ocitáme naproti personalistovi při pracovním pohovoru.

Společenské postavení a/nebo funkce

Neverbální komunikace se může také odvíjet od pravidel určité společenské skupiny. Svě vystupování se zpravidla snažíme přizpůsobit lidem stejného společenského postavení či kolegům vykonávajícím stejnou funkci. To se projevuje zejména v našem způsobu oblékání, řeči, intonaci, ale i v našem způsobu chůze.

Emoční stav

Než začnete komunikovat s ostatními, zamyslete se nejprve nad tím, jaké je vaše vlastní emoční rozpoložení. Váš přístup k druhým se bude vždy lišit podle toho, zda máte zrovna vztek, jste radostí bez sebe, znepokojeni, netrpěliví nebo je vám do breku. A co ostatní – co vám řeč jejich těla říká o tom, jak se cítí? **Mějte na paměti, že nemusíte být vždy původci emocí, které u nich zaznamenáte.**

Pohlaví

Muži a ženy používají většinou stejná gesta, některá z nich jsou ale typická spíše pro jedno pohlaví. Ženy se například třikrát častěji než muži dotýkají vlasů a desetkrát častěji si pokládají ruce na stehna, muži zase desetkrát častěji než ženy zakládají ruce v bok. Muži si předtím, než se ujmou slova nebo začnou aktivně jednat, zpravidla povytahují kalhoty, zatímco ženy si spíše vyhrnují rukávy.

VE ZKRATCE

- Řeč těla je kulturně, společensky, situačně a genderově podmíněná.
- Než začnete analyzovat druhé, zvažte, jak tyto faktory mohou ovlivňovat jejich chování a vás samotné.
- Nezapomínejte nejprve zhodnotit své emoční rozpoložení.

UMĚNÍ NASLOUCHAT

Při sledování řeči těla bychom nikdy neměli přestat vnímat řeč mluvenou. Neverbální signály mohou mluvenou řeč doplňovat, zdůrazňovat, anebo naopak vyvracet. Vystihnout pravý smysl sdělení nám umožní pouze celková analýza a konfrontace obou složek. Projev našeho protějšku bychom tak měli vnímat jako celek a ne pouze „číhat“ na to, co na něj proti jeho vůli prozradí jeho tělo. Přílišná snaha dešifrovat neverbální projevy druhých by nás mohla dovést k tomu, že jim zapomeneme naslouchat – to by však mělo stále zůstat hlavním principem každé zdvořilé výměny.

Pozorně poslouchat

Předpokladem každé úspěšné komunikace je pozorný poslech. Pozorně naslouchat druhým znamená neřídít se vlastními předsudky a nefiltrovat jimi informace, které by jim mohly

protiřečit. Stejně tak jako pozorování může být narušeno příliš ukvapenou interpretací, i špatný poslech, zaplavený zbrklými a povrchními úsudky, může vést ke zkreslení sdělení.

Aktivně naslouchat

Slyšet můžeme pasivně, naslouchat musíme aktivně.

Své okolí vnímáme již od narození. Jedná se o volný proces. Na naší vůli závisí i to, na co se při poslechu soustředíme, a proto zpravidla neposloucháme vše, co slyšíme, ale vybíráme si pouze určité informace. Nacházíme-li se například v hlučné restauraci, dokážeme v závislosti na naší motivaci a intenzitě hluku ignorovat okolní šum a soustředit se pouze na to, co nám sděluje náš protějšek.

Intonace, tempo řeči a kontext

Na tom, jak pozorně někomu nasloucháme, se podílí hned několik faktorů. Jsou jimi zejména tempo řeči a způsob intonace. Tempo řeči udává projevu rytmus, intonace zase odráží komunikační záměr řečníka a někdy slouží i jako vodítko pro posluchače. Tak například odmlka, po které následuje zpomalení řeči, může sloužit k zdůraznění toho, co bylo právě řečeno. O tom, jakou pozornost věnujeme něčím slovům, rozhoduje v neposlední řadě také způsob, jakým jsou sdělována, a kontext dané situace.

Význam slov

Měli bychom mít na paměti, že slova mají pouze ten význam, který jim sami dáme. Stejně slovo tak může pro každého znamenat něco jiného, evokujícího cosi velmi osobního. Například slovo *maniak* má naprosto odlišný význam v běžném jazyce a v psychiatrické terminologii. Etymologicky je slovo *maniak* odvezeno od slova *mania*, což znamená „šílenství“ či „blouznění“. Pro psychiatra je *maniak* osoba trpící silnou rozdrážděností a nadměrnou euforií, možnými symptomy duševního onemocnění. Pro řadu z nás je ale *maniak* zkrátka někdo, kdo projevuje přehnaný, až puntičkářský zájem o určitou věc. Pro každého z nás tak toto slovo může znamenat něco jiného, podle toho, v jaké situaci jsme se s ním již v životě setkali a jaké pocity s ním máme spojeny.

ZE ŽIVOTA

Nic neříkající, ale přesto výmluvné „jazykové tiky“

Výrazy jako: „Hustý“, „LOL“, „Kecáš“, „Každopádně“, „To má grády“, „To je pecka“, „No to snad není možný“ slouží k vytvoření pocitu náležitosti k nějaké společenské skupině, zpravidla v rámci jedné generace. Jedná se o obsahově vyprázdněné fráze, které nemají ve skutečnosti žádný význam. Jejich (nad)užíváním se často snažíme svému protějšku ukázat, že mluvíme stejným jazykem jako on. Důvodem užívání těchto výrazů je snaha o komplicitu (či konformitu) a jejich vlastní význam je až druhořadý. Fungují v podstatě jako kouřová clona. Můžeme se za ně schovat a nevystavit se tak nebezpečí, že někdo odhalí naše pravé pocity. Nechceme-li se někomu příliš „otevřít“, raději řekneme, že jsme z něčeho „na nervy“ než že jsme „zarmoucení“, „smutní“ či „rozzlobení“. Jazykové tiky uniformizují jazyk a brání našemu přirozenému vyjadřování. Příkladem za všechny je oblíbené slovíčko „zkrátka“, jehož častým používáním vlastně předesíláme, že to, co říkáme, nás samotné nudí. Chceme-li však napomoci vzájemné výměně, měli bychom se naopak snažit být co nejupřímnější a vrhnout se do rozhovoru „po hlavě“, i když zrovna netušíme, kam povede...

VE ZKRATCE

- Komunikovat znamená nejprve pozorně naslouchat.
- Intonace odráží náš komunikační záměr.
- Slova mají pouze ten význam, který jim sami dáme.

POZOR NA KOMBINACE SIGNÁLŮ

Po pečlivém pozorování a trpělivém naslouchání můžeme začít s analýzou našich poznatků. Ani tato etapa není však tak jednoduchá, jak by se mohlo zdát. Jeden neverbální signál nemusí sám o sobě nic znamenat, řeč těla musíme proto vždy posuzovat jako celek závislý na celé řadě faktorů jako je kontext, společenské postavení, kultura či pohlaví.

Jeden pohyb sám o sobě nic nevypovídá

Při dekódování řeči těla bychom se nikdy neměli omezovat jen na sledování vybraných pohybů či signálů, které považujeme z nějakého důvodu za důležitější než ostatní. Měli bychom se zaměřit spíše na to, jaká mezi nimi všemi panuje spojitost. Izolovaný tělesný výraz je jako slovo vytržené z věty, neboť stejně jako slova, i on může mít vždy více významů, a nelze ho tedy analyzovat nezávisle na kontextu.

Modelové kombinace signálů

Skupiny neverbálních signálů, jakými jsou například způsob držení těla, pohybu, či gestikulace, můžeme analyzovat pouze v přesně definovaném kontextu.

Zkušenost nás může naučit odhalit u druhých určité modely neverbálního vyjadřování, které mohou velmi spolehlivě odrážet různé emoce. Tyto modely zpravidla sestávají z kombinace několika poměrně zřetelných znaků. Neznamená to, že musíme pokaždé zaznamenat všechny znaky dané kombinace, přítomnost alespoň několika z nich však zvyšuje pravděpodobnost, že emoční stav našeho protějšku odhadneme správně. To ale pouze za předpokladu, že si jeho signály neprotiřečí a že náš úsudek potvrzují i další faktory, zejména kontext dané situace a kultura dané osoby.

Několik kombinací zřetelných signálů

Hněv

Hněv se obvykle projevuje tvorbou vertikálních vrásek mezi obočím, třesením nosních dírek, přerušovaným dýcháním, svráštělým obočím, zlostným pohledem a sevřenými ústy. Často jej provází i známky agresivity: zdvižená hlava a brada, doširoka otevřené oči, strnulý pohled a sevřené pěsti.

Smutek

Příznaky smutku mohou být následující: nepřístupný výraz ve tváři, prázdný pohled, propadlé ústní koutky, mírně svráštěné obočí, shrbená záda, zpomalená chůze a svěšená ramena.

Znuděnost

Pokud se k předešlým signálům přidá ještě zívání, vzdychání, lokty opřené o stůl, podpírání hlavy, poklepávání prsty o stůl nebo pohrávání si s perem, jde spíše o znuděnost.

Pochybnost

Pokud má váš protějšek mírně svráštělé obočí, drží si bradu mezi palcem a ukazováčkem, hladí si vousy (ať už skutečné, nebo ne), na ústech má položený prst, dívá se do prázdna a klopí oči, jako by se snažil utřídit si v hlavně získané informace, zřejmě je na pochybách.

Důvěra

Pokud má naopak váš protějšek vypnutou hrud', ruce za hlavou, sedí zpříma, výrazně gestikuluje, klidně dýchá a ve tváři má vyrovnaný výraz, nejspíše vám důvěřuje.

ZE ŽIVOTA

Předvolání „na kobereček“

Jednoho z vašich kolegů, jehož obvyklý způsob chování a komunikační návyky dobře znáte, si zavolal do kanceláře váš nadřízený. Když se ho později zeptáte, zda vše proběhlo v pořádku, s falešným úsměvem vám odpoví, že ano, přičemž si mne krk a rameno. Potom se skloněnou hlavou, svěšenými rameny pohledem upřeným do země pomalu odejde...

Analýza

Z kolegovy řeči těla můžete jasně vyčíst, že je ze schůzky s nadřízeným smutný. Přestože vás ujistí, že vše proběhlo dobře, všimnete si, že je v rozpacích, neboť víte, že v nepříjemných situacích obvykle používá „autokontaktní“ gesta. Váš pocit potvrzuje i jeho falešný úsměv. Snadno si tak domyslíte, že to, co mu nadřízený právě řekl, pro něj bylo natolik bolestivé, že o tom nedokáže mluvit.

VE ZKRATCE

- Spíše než na izolované signály se soustřeďte na to, jaká mezi všemi neverbálními projevy panuje spojitost.
- Naučte se rozpoznávat kombinace signálů, které odráží určité typy emocí.

KOMUNIKACE A INTUICE

Přestože je dešifrování neverbálních projevů složité, stalo se již každodenní součástí našeho společenského života. Všichni se instinktivně snažíme číst signály, které k nám vysílají ostatní. Díky spontánnímu a neustálému dešifrování našeho okolí se dokážeme okamžitě přizpůsobit každé společenské situaci.

PRO ZAJÍMAVOST

Mechanismy intuice

Intuice je určitá forma náhlého poznání, která nesouvisí s rozumem. Intuitivní rozhodnutí není nikdy zprostředkováno vědomým uvažováním. Projevuje se pocitem jasnosti v situacích, kdy

se rozhodujeme o pravdivosti či nepravdivosti nějakého tvrzení, a nemusí mít vždy logické vysvětlení – může pramenit ze vzpomínek ukrytých v našem podvědomí. Intuice je tak zřejmě výsledkem jakési syntézy informací uložených v naší paměti a vjemů, které registrujeme zcela nevědomě. K této syntéze zřejmě dochází převážně v pravé mozkové hemisféře, která má lepší schopnost „empirického“ myšlení. Levá hemisféra, kde se nachází centrum řeči, pak pravděpodobně pracuje spíše na základě logických a racionálních principů.

Blesková rychlost intuice

Obvykle komunikujeme, aniž bychom o tom přemýšleli. Přirozeně vnímáme, co nám náš protějšek sděluje a bezprostředně na něj reagujeme – jedná se o proces založený na rychlé a neustálé vzájemné interakci. Díky svým prastarým komunikačním zkušenostem z dob, kdy se naši předkové ještě nedorozumívali slovy, instinktivně chápeme velké množství neverbálních signálů, ať už jde o nejrůznější postoje, gesta, či výrazy ve tváři. **Některé univerzální projevy radosti, smutku, úzkosti či hněvu jsme proto schopni ihned rozpoznat.** Když vidíme dvě osoby, dokážeme i z dálky odhadnout, zda se právě hádají, nebo si projevují lásku. Aniž bychom si toho byli vždy vědomi, naše intuice už v prvních minutách setkání zachycuje neverbální signály a rozhoduje o tom, zda s osobou, kterou jsme právě poznali, budeme chtít dále udržovat kontakt.

Intuici lze vytrénovat

Náš smysl pro dešifrování neverbálních signálů funguje nejčastěji na základě intuice a pomáhá nám přizpůsobit se prostředí, ve kterém se pohybujeme. V momentě, kdy si tuto svoji schopnost začneme uvědomovat, ji můžeme začít zdokonalovat. Pokud budeme tříbit svůj cit pro pozorování a poslech a více se zajímat jak o druhé, tak sami o sebe, bude pro nás každé setkání s lidmi mnohem větším zážitkem.

Intuici můžeme s přibývajícími komunikačními zkušenostmi vytrénovat. Časem se dokonce můžeme naučit bez větších obtíží rozpoznat, zda náš protějšek něco trápí, je k nám upřímný, ze zdvořilosti „šetří pravdou“, anebo nám nepokrytě lže.

Intuice neznamena věštění

Přestože svou intuici můžeme pozorným pozorováním vytrénovat, **musíme si své závěry také čas od času ověřit u osob, jejichž chování se snažíme interpretovat.** Vlastní mínění bychom nikdy neměli považovat za absolutní pravdu. Předstírat, že přesně víme, co si druzí

myslí, aniž bychom si to jakkoli ověřili, je téměř totéž jako hrát si na věštce. **Přílišné spoléhání na vlastní intuici a vyhýbání se přímé konfrontaci s realitou může vést k iluzornímu a zkreslenému chápání okolního světa.** Budete-li věřit, že se všichni chovají, cítí se a myslí stejně jako vy, riskujete, že tím negativně ovlivníte vaše vztahy.

VĚDĚLI JSTE, ŽE...?

Dešifrujeme již od narození

Schopnost dekódovat okolní signály je do značné míry vrozená. Novorozenci se učí životu tak, že dešifrují a napodobují chování své matky.

Psycholog Jeffrey Cohn z Pittsburské univerzity v rámci jednoho ze svých experimentů požádal několik matek, aby držely své ratolesti v náručí a na několik minut předstíraly, že jsou smutné. Vypozoroval, že miminka sebou nejprve začala vrtět a usmívat se ve snaze upoutat matčinu pozornost. Když se jim ale od matky nedostalo žádné reakce, nasadila po chvíli tentýž smutný výraz.

Ještě než se člověk naučí mluvit, sděluje své poznatky prostřednictvím napodobování.

Postupem času se však nespokojí jen s jejich přesnou reprodukcí, a proto je začne interpretovat, přetvářet a potom dále předávat svému okolí.

VE ZKRATCE

- Dešifrujeme spontánně, aniž bychom si toho byli vědomi.
- Intuici můžeme vytříbit pozorováním, nasloucháním a s přibývajícimi zkušenostmi.
- Vlastní intuitivní poznatky musíme pravidelně konfrontovat s realitou.

3 Překladatelská analýza originálu

Komentář k překladu úryvku z publikace *Décoder le langage du corps* začneme nejprve analýzou výchozího textu, ve které budeme vycházet z knihy *Christiane Nordové Text Analysis in Translation*⁵ a jejího modelu překladatelské analýzy. Nebudeme zde rozebírat všechny body, které v ní Nordová uvádí, ale vybereme pouze ty, které jsou pro předkládaný překlad důležité. Podle tohoto modelu nejprve určíme všechny relevantní vnětextové faktory (autor a vysílatel textu, médium, čas, místo, kód, adresát, presupozice, záměr a funkce textu) a dále pak faktory vnitrotextové (téma, obsah, členění textu, nonverbální a suprasegmentální prvky koheze a koherence, lexikum, syntax a styl). Současně se budeme snažit mít neustále na paměti, jak tyto faktory ovlivňují překladatelský proces a jaké implikace z nich vyplývají pro náš překlad. Jak uvádí Nordová, překladatelská analýza je rekurzivní, což znamená, že se jednotlivé faktory vzájemně ovlivňují, takže ať začneme odkudkoli, ostatní faktory nás většinou donutí vracet se zpět a upravovat předešlé výsledky⁶. Naše analýza bude tedy vycházet ze stejného principu, neboť budeme neustále konfrontovat její jednotlivé složky a zamýšlet se nad tím, jak na sebe jednotlivé faktory působí.

Textové funkce určíme na základě teorie ruského lingvisty Romana Jakobsona, který stanovil šest základních komunikačních článků a jim odpovídající jazykové funkce: kontext (funkce referenční), mluvčí (funkce expresivní), adresát (funkce konativní), kontakt (funkce fatická), kód (funkce metajazyková) a sdělení (funkce poetická).

V pojednání o typologii překladatelských postupů a posunů se budeme opírat o klasifikaci Evy Janovcové⁷, kterou doplníme o překladatelské strategie Jiřího Levého⁸ a Dagmar Knittlové⁹.

⁵ NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation : Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. 2nd edition. Amsterdam; New York: Rodopi, 2005. ISBN 90-420-1808-9.

⁶ Tamtéž, s. 35

⁷ in TIONOVÁ, Alena. *Francouzština pro pokročilé*. Praha : Leda, 2000. ISBN 80-85927-80-2, s. 284-313

⁸ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X

⁹ KNITTLOVÁ, Dagmar. *Teorie překladu*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995. ISBN 80-7067-459-8

Pro ilustraci konkrétních překladatelských problémů a jejich řešení odkazujeme v komentáři na místa v originále (O: číslo příslušné stránky) a v překladu (P: číslo příslušné stránky). Citovaná slovní spojení či věty graficky odlišujeme pomocí kurzívy.

3.1. Vnětextové faktory

3.1.1. Autor a vysílatel textu

Autorkou knihy *Décodeur le langage du corps* je francouzská psycholožka, psychoterapeutka a poradkyně v oblasti mezilidských vztahů Isabelle Duvernoisová. Jak se můžeme dočíst přímo na přebalu knihy a na jejích oficiálních internetových stránkách¹⁰, vystudovala prestižní pařížský Institut psychologie (*L'Institut de Psychologie de l'Université Paris V-René Descartes*), kde v současnosti působí jako lektorka. Pravidelně také přispívá do francouzského měsíčníku *Psychologies* a je častým hostem televizních a rozhlasových pořadů věnovaných duševnímu zdraví (vysílaných na televizní stanici *France 5* a rozhlasové stanici *Europe 1*). V roce 2010 se podílela na publikaci *Bien choisir sa psychothérapie*¹¹, již vydalo nakladatelství Larousse. Publikace *Décodeur le langage du corps*, která vyšla v roce 2013 ve stejném nakladatelství, je jejím vůbec prvním vlastním knižním dílem.

Jelikož publikace nese autorčino jméno, lze předpokládat, že autor a vysílatel textu jsou jedna a tatáž osoba. Vzhledem ke specializaci autorky je pravděpodobné, že na jejím vydání měla vlastní zájem, pravděpodobně ho i sama iniciovala. Tuto domněnku však nemůžeme podložit žádnými důkazy, a proto pro nás oficiálním vysílatelem výchozího textu zůstává nakladatelství Larousse.

Na tomto místě je také vhodné se zamyslet, kdo by mohl být vysílatelem cílového textu, tedy překladu. Přestože v českém prostředí již na téma neverbální komunikace bylo napsáno mnoho, tato problematika je stále aktuální, a můžeme se tedy domnívat, že by si i překlad této knihy našel na českém trhu místo. Po prostudování současné nabídky různých nakladatelství jsme usoudili, že pokud by měla být přeložena celá publikace, mohlo by vysílatelem překladu být například nakladatelství Grada, v jehož edičních řadách *Psychologie pro každého* a *Poradce pro praxi* vychází podobné populárně-naučné příručky, které se věnují nejrozličnějším tématům z oblasti komunikace, rozvoje osobnosti, budování kariéry a vedení lidí. Nicméně podobně zaměřené publikace u nás vychází i v mnoha dalších nakladatelstvích (např. Edika,

¹⁰ Isabelle Duvernois, *psychologue, psychothérapeute individuelle, familiale et de couple* [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://duvernoispsychologue.fr/>

¹¹ ANGEL, Sylvie; ANGEL Pierre. *Bien choisir sa psychothérapie*. Paris: Larousse, 2010. ISBN 2035846234

Computer Press či Portál). Dalo by se ovšem uvažovat i tom, že by v překladu vyšla například jen jedna kapitola či její část. Potom by předpokládaným médiem byl nejspíše časopis, například měsíčník *Moje psychologie*¹² či *Psychologie dnes*¹³.

3.1.2 Záměr autora

Cílem autorky je seznámit širokou veřejnost s problematikou neverbální komunikace. V několika kapitolách se snaží čtenářům nastínit, jak se mohou naučit číst řeč těla ostatních lidí, jak mohou svou schopnost neverbální komunikace trénovat a jak ji využívat v osobním a profesním životě. Jak ale předesílá v samotném úvodu, nechce čtenáře nijak poučovat, spíše jim poskytnout určitá vodítka, kterými se mohou při interpretaci neverbálních signálů řídit, a zároveň je přimět k hlubšímu zamyšlení nad touto problematikou. Obsah je prezentován zábavnou a čtenářsky příjemnou formou, což je pro popularizační texty tohoto typu charakteristické. Snaha o zajímavou prezentaci tématu je zde posílena i tím, že autorka svůj vlastní výklad prokládá mnohými odkazy na nejrozličnější vědecké výzkumy a příklady z běžného života. Celá kniha je zároveň bohatě doprovázena ilustracemi. Jednotlivé kapitoly jsou logicky uspořádány – od obecného úvodu do neverbální komunikace ke kapitolám zacíleným na využití v konkrétních životních situacích. V tomto ohledu bychom tedy mohli říci, že se publikace snaží zaujmout co nejširší vrstvu čtenářů – od těch, kteří o neverbální komunikaci zatím moc nevědí a chtějí do této problematiky získat komplexní vhled, po ty, kteří v této oblasti mají již jisté zkušenosti a budou je zajímat třeba jen konkrétní kapitoly či jejich jednotlivé části.

3.1.3 Médium, čas, místo a kód

Komunikačním kanálem (médiem) je zde kniha. Jedná se tedy o komunikát, který má psanou podobu, je předem připravený a promyšlený jak po obsahové, tak po formální stránce.

Jak již bylo řečeno, publikace vyšla v pařížském nakladatelství Larousse, v jehož produkci jsou zejména tituly odborné literatury, encyklopedie a slovníky. Kromě čistě odborné literatury pokrývá také široké spektrum literatury populárně-naučné, věnované nejrozličnějším oblastem lidské činnosti – sportu, jazykovědě, zahradničení, kulinářství, historii, náboženství, komunikaci či psychologii. Tyto publikace vychází nejčastěji v praktickém kapesním formátu A5 (*poche*), stejně jako je tomu v případě této příručky.

¹² vydává nakladatelství Mladá fronta a.s.

¹³ vydává nakladatelství Portál, s. r. o.

Kniha vyšla v roce 2013 a z textu je patrné, že i k jeho napsání došlo poměrně nedávno. Můžeme tak usuzovat zejména podle vnitrotextových faktorů (volba tématu, lexika, odkaz na článek z roku 2010 atd.). Časový faktor tedy nepředstavoval překladatelský problém, neboť uváděné informace ani použité lexikum nebylo potřeba nijak aktualizovat.

Zásadní problém nepředstavoval ani faktor místa. Přestože kniha vyšla ve Francii – a je tedy určitým způsobem spjata s kulturou a jazykem této země – překládaný text se nevyznačuje příliš velkou mírou vázanosti specificky na francouzskou kulturu. Autorka se většinou odkazuje spíše na zahraniční osobnosti a reálie (*Lie to me, Aristote, Platon, Paul Elkman, Albert Mehrabian, université de Californie, Francisco Varela, Kate Moss, Japon, Égypte, Grèce, Italie, université de Pittsburgh, Jeffrey Cohn*). Zmiňuje se také o disciplíně zvané *synergologie*, která v českém prostředí není příliš známá. Jak jsme zjistili z oficiálních stránek Quebeckého synergologického institutu¹⁴, jedná se o vědu, která se zabývá studiem řeči těla za účelem zlepšení mezilidské komunikace. Přestože tato disciplína vznikla v Kanadě a ne ve Francii, můžeme předpokládat, že prostřednictvím francouzštiny pronikla i do francouzské kultury a že pro adresáty výchozího textu se jedná o známý pojem. U českých čtenářů stejné presupozice očekávat nemůžeme, a proto je nutné jim tuto informaci dodat pomocí vysvětlivky. Informace vázané specificky na francouzské prostředí se v překládaném úseku vyskytují pouze v úvodu v poznámkách pod čarou, kde autorka odkazuje čtenáře na článek z týdenní přílohy deníku *Le Figaro (Le Figaro Magazine)*, který se věnuje tématu neverbální komunikace, a televizní stanici *M6*, která vysílala zmiňovaný americký seriál *Lie to me*. V prvním případě nemůžeme předpokládat, že by bylo možno odkazovat českého čtenáře na tuto literaturu, ponechání této zmínky by v textu působilo spíše rušivě a nebylo by z komunikačního hlediska funkční, a proto ji v překladu vynecháváme. Ve druhém případě jsme se rozhodli vysvětlivku ponechat a přizpůsobit cílovému čtenáři, neboť se jedná o celosvětově známý seriál, který by českého čtenáře mohl zajímat (*Lie to me, série américaine de Samuel Baum diffusée sur la Fox entre 2009 et 2011, actuellement diffusée sur M6 O: 11/Anatomie lži, americký seriál natočený Samuelem Baumem. Ve Spojených státech byl v letech 2009 – 2011 vysílán na televizní stanici Fox, v České republice ho mezi lety 2012 – 2013 vysílala TV Prima. P: 9*).

Co se týče kódu, celý text je psán francouzsky, jak již ale bylo řečeno, objevují se v něm časté odkazy na zahraniční reálie, osobnosti a místa. U cizích názvů je tedy nutné dohledat jejich

¹⁴ *Le site officiel de la synergologie*. [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://www.synergologie.org/>

český ekvivalent, u antroponym potom dále dbát na správné skloňování, popř. přechylování. Většina problémů spojených s faktorem kódu však pramení zejména ze strukturních rozdílů výchozího a cílového jazyka. Francouzština v porovnání s češtinou tíhne k větší abstraktnosti (zejména z toho důvodu, že má možnost více kondenzovat sdělení), a proto při překladu do češtiny musíme často konkretizovat, což se projevuje zejména v častějším užívání větných konektorů, určitých slovesných tvarů a zájmen.

Důležitým faktorem je také odlišná tradice populárně-naučné literatury ve výchozí a cílové kultuře. Ta se projevuje zejména v rovině lexikální a úzce souvisí s historickým vývojem obou jazyků. Jelikož se jedná o text populárně-naučný, a tedy do jisté míry odborný, setkáme se zde s velkým množstvím termínů a výrazů cizího původu, primárně latinského. Zde je nutné si uvědomit, že ve francouzštině se slova latinského původu používají více než v češtině a francouzským adresátům zásadně neztěžují porozumění. V českých textech tohoto typu není užívání latinismů tak běžné, a jelikož pracujeme s textem určeným široké veřejnosti, nemůžeme předpokládat, že všichni čeští čtenáři budou latinismům rozumět. Z tohoto důvodu jsme se snažili ty termíny, které by mohly bránit bezprostřednímu porozumění, nahradit českým ekvivalentem, uvést vnitřní vysvětlivkou nebo vysvětlit v poznámce pod čarou.

3.1.4 Adresát a presupozice

Kniha vyšla ve Francii a jejími adresáty jsou tedy primárně francouzští či frankofonní čtenáři. Jak už bylo řečeno, jedná se o publikaci určenou široké veřejnosti, již má příručka obohatit a zaujmout, o čemž svědčí i její na první pohled velmi poutavá grafická úprava a bohatá ilustrace.

Vzhledem ke specifičnosti zvoleného tématu vysílatel textu předpokládá určité čtenářské presupozice – zájem o problematiku mezilidských vztahů a alespoň základní znalosti v oblasti sociologie, psychologie a sociální komunikace. Náročnost samotného výkladu odpovídá spíše dospělému, průměrně vzdělanému čtenáři. Jelikož se v textu neobjevují pasáže, k jejichž porozumění by byly nezbytné širší znalosti francouzské kultury či historie, předpokládali bychom u adresátů překladu podobné presupozice jako u adresátů originálu. Přesto jsme se ale v několika případech uchýlili k explicitaci určitých souvislostí, abychom cílovému čtenáři usnadnili porozumění.

3.1.5 Funkce textu

Hlavním cílem textu je zábavnou a stravitelnou formou vzdělávat čtenáře a podnítit jejich zájem o danou problematiku.

Z hlediska funkcí podle Romana Jakobsona je text velmi komplexní. Převažuje **funkce referenční**, neboť hlavním cílem autorky je předat čtenářům svoje znalosti, rady a vědecké poznatky. Nositeli této funkce jsou všechny objektivní a nepříznakové informace. (*Dès l'Antiquité en Grèce, les philosophes Aristote et Platon débattaient de la notion d'hexis (habitude), dont découlera celle d'habitus reprise par l'anthropologue Marcel Mauss et le sociologue Pierre Bourdieu. O: 16, Paul Elkman, psychologue américain, pionnier dans l'étude des expressions faciales des émotions, a démontré en 1969 que lorsque les mots et les gestes d'une personne se contredisent, nous choisissons de croire davantage en ses gestes O: 17).*

Vedle referenční funkce je dominantní též **funkce konativní**, pro kterou je charakteristická orientace na recipienta. Jejím prostřednictvím se autorka snaží navázat kontakt se čtenáři a přimět je, aby v četbě textu pokračovali. Toho dosahuje několika způsoby: oslovuje čtenáře ve 2. os. mn. č. (*Posez-vous simplement la question de savoir si cela se vérifie en toutes circonstances, et vous réaliserez que ce qui est vrai dans tel contexte peut s'avérer entièrement faux dans un autre. O: 20*), ztotožňuje se se čtenáři prostřednictvím inkluzivního plurálu (*Efforçons-nous enfin d'appréhender avec curiosité et ouverture la gestuelle de notre interlocuteur lorsque nous communiquons avec lui, afin de ne pas en tirer de conclusions trop hâtives et de maintenir au mieux la relation qui s'établit. O: 23*) a využívá řečnických otázek (*Qui n'a jamais rêvé, en effet, de lire en l'autre comme dans un livre ouvert ? O: 10*).

Přítomna je i **funkce expresivní**, jež slouží k vyjádření postoje autora a činí text čtivějším, originálnějším a zábavnějším. To se projevuje zejména v hodnotících výrazech (*Il est étonnant de constater que les interprétations sérieuses côtoient les plus fantaisistes et il conviendra de séparer le fondé de l'arbitraire voire du loufoque. O: 19*), ve stylisticky zabarvených lexikálních výrazech (*En prenant conscience de ce fait et en comprenant mieux les rouages de ce langage corporel, nous pouvons espérer améliorer le nôtre et mieux appréhender celui des autres. O: 11*), příznakových větných konstrukcích (*Décoder le langage du corps ne peut aucunement se réduire au repérage de quelques gestes que l'on estime (sur quelle base ?) plus pertinents que d'autres. O: 38*) či prostředcích vyjádření

modality (*Il serait réducteur, à partir de quelques signaux, d'affubler son interlocuteur de qualificatifs censés l'étiqueter et conditionner notre relation avec lui.* O: 21).

Objevuje se i **funkce poetická**, která podobně jako funkce expresivní přispívá k dynamizaci a ozvláštnění textu. Je zastoupena zejména v obrazných vyjádřeních (*Qui n'a jamais rêvé, en effet, de lire en l'autre comme dans un livre ouvert?* O: 10, *Sachez apprécier les richesses que la vie sème parfois sur votre route.* O: 23) a frazeologismech (*Femme au volant, mort au tournant...* O: 20).

V menší míře se v textu objevuje i **funkce metajazyková**, a to v pasážích, které odkazují k samotnému kódu, například v definicích, kde autorka vysvětluje význam zmíněného termínu (*En premier lieu, il est important, de déterminer ce que les experts appellent le comportement de référence d'une personne, en d'autres termes, sa façon habituelle d'agir dans des circonstances normales.* O: 28)

Při překladu jsme se snažili tyto funkce snažit zachovat, neboť jsou klíčové pro vytvoření stejného efektu na recipienta.

3.2 Vnitrotextové faktory

3.2.1 Téma a obsah

Název *Décoder le langage du corps* napovídá, že kniha bude podávat jakýsi návod, jak porozumět řeči lidského těla. Levý rozlišuje knižní názvy popisné a symbolizující a uvádí, že popisný název podává informaci o tématu knihy a často i literární druh, kdežto symbolizující název téma pouze naznačuje¹⁵. Z tohoto hlediska se tedy jedná o název popisný, neboť o tématu (a do jisté míry i literárním druhu) dané publikace přímo vypovídá. Autorka této příručky se v pěti kapitolách snaží čtenářům poradit, jak mohou přistupovat ke čtení neverbálních signálů, jak se mohou naučit lépe vnímat řeč vlastního těla a jak ji využívat v nejrůznějších oblastech života.

Názvy jednotlivých kapitol potom předesílají, jaký bude jejich ústřední motiv. První kapitola slouží jako úvod do problematiky neverbální komunikace, ve kterém se autorka snaží čtenáře seznámit s tématem a se základními poznatky z tohoto oboru, ale zároveň jim také poskytnout určitá vodítka, podle kterých se v řeči těla druhých mohou orientovat. V dalších kapitolách je potom věnována pozornost jednotlivým složkám neverbální komunikace – gestům, mimice,

¹⁵ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X. s. 153-154

posturice a parajazykovým prostředkům komunikace. Poslední tři kapitoly jsou zaměřeny na to, jak se dá řeč těla využívat v osobním životě a v různých profesních situacích.

3.2.2 Členění textu, nonverbální a suprasegmentální prvky

Vzhledem k tomu, že se jedná o populárně-naučný text, jeho členění a struktura zde hrají stěžejní roli. Čtenář se v textu totiž musí nejen dobře orientovat (tak, aby si případně mohl vybrat jen ty části, které ho zajímají), ale také by ho celková forma měla zaujmout a bavit. Podle Hoffmannové a Houžvičkové rozlišujeme v rámci textové struktury členění horizontální a vertikální. Horizontální neboli lineární členění se týká tematického členění do kapitol, oddílů a odstavců. Vertikální členění text hierarchizuje, souvisí s rozlišením závažnosti a uspořádáním textových částí, například použitím poznámek pod čarou či méně závažných doprovodných textů ¹⁶.

Horizontálně je kniha rozdělena na úvod, pět samostatných kapitol a závěr. Řazení kapitol je logicky uspořádané. Autorka začíná úvodem do problematiky neverbální komunikace, poté seznamuje čtenáře s jejími jednotlivými součástmi a poslední kapitoly směřuje k jejímu využití v praktickém životě. Název každé kapitoly je vždy uveden na samostatné dvoustránce spolu se stručným shrnutím toho, o čem bude daná kapitola pojednávat. Po této dvoustránce následuje ještě obsah kapitoly, kde je uveden seznam jednotlivých podkapitol. Samostatné názvy podkapitol jsou v textu graficky odlišeny (kapitálkami a podtržením) a následuje ještě úvodní odstavec, který má stručně shrnout jejich hlavní myšlenky. Text je dále členěn ještě na menší úseky, které odpovídají samostatným myšlenkovým celkům a jsou vždy uvedeny krátkým symbolizujícím nadpisem, jenž naznačuje, o čem se v nich píše. Toto členění a jemu odpovídající grafické odlišení jsou pro text velmi důležité, neboť jednotlivé celky na sebe myšlenkově vždy úplně nenavazují, a čtenáři tak tato úprava značně usnadňuje orientaci v textu. V závěru každé podkapitoly je uvedeno ještě krátké shrnutí, které má posloužit k lepšímu zapamatování informací.

Z hlediska vertikálního členění rozlišujeme hlavní výkladový text a vedlejší texty, které jsou uvedeny v rámečcích nebo jinak graficky odlišené od hlavního textu. Texty v rámečcích většinou obsahují informace navíc – zajímavosti, vědecká zjištění a příklady ze života. Texty, které jsou graficky odlišené větším písmem a oddělené oboustranným ohraničením, slouží

¹⁶ HOUŽVIČKOVÁ, Milena; HOFFMANNOVÁ, Jana. *Čeština pro překladatele, základy teorie, interpretace textů, praktická cvičení*. Praha: FF UK, 2012. ISBN 978-80-7308-405-9. s. 201

jako citace hlavních myšlenek daných podkapitol. Uplatňují se zde i poznámky pod čarou, které uvádí doplňující informace.

Celá publikace je poměrně bohatá i na nonverbální prvky, jimiž jsou zejména doprovodné ilustrace a propracovaná grafická úprava. Díky doprovodným ilustracím, vyobrazujícím konkrétní gesta, postoje či výrazy ve tváři, si čtenář může popisovanou skutečnost lépe vizualizovat, což mu ulehčuje její pochopení a následné zapamatování.

Z hlediska suprasegmentálních prvků se v textu uplatňuje bohaté grafické odlišení nadpisů a jednotlivých částí textu (střídání typů a velikosti písma, tučné písmo, podtržení, kurzíva) a interpunkční odlišení (uvozovky, otazníky, tři tečky, dvojtečky apod.). Tučné písmo se využívá nejen pro zvýraznění nadpisů a úvodních odstavců jednotlivých podkapitol, ale i pro zdůraznění některých důležitých informací. Kurzíva je naopak v analyzovaném textu užita jen ve dvou případech, a to pro vyznačení termínů řeckého původu (*hexis*, *mania* O: 17, 36).

Interpunkci autorka užívá poměrně standardním způsobem, nicméně lehce rušivým a stylisticky neobratným dojmem působí časté užívání tří teček ve výčtech a v nadpisech. Dále se v textu hojně vyskytují otazníky, které jsou většinou součástí řečnických otázek. Vzhledem k tomu, že jednou z dominantních funkcí tohoto textu je funkce konativní, orientovaná na komunikaci se čtenářem, není však tato skutečnost překvapující. Dalším častým interpunkčním znaménkem jsou uvozovky, které se objevují zejména při užití výrazů obsahujících modalitu nebo tam, kde užití daného výrazu či formulace není úplně běžné (*Ainsi est-il souhaitable de rester attentif à autrui tout entier et non simplement à l'affût de « ce que ses gestes dévoileraient de lui », à son corps défendant.* O: 35). Používají se také k naznačení mluvené řeči (*Son « oui, oui », non cohérent avec sa gestuelle, témoigne d'une gêne inexprimable verbalement mais qui transparait dans ses gestes d'auto contact par lesquels il exprime habituellement sa gêne.* O: 39) a jsou jimi uvedeny i některé termíny (*le terme d'« habitus »*).

Při převodu suprasegmentálních prvků je nutné zvážit rozdíly v jejich užití v daných jazycích a konvence populárně-naučného stylu dvou odlišných jazykových kultur. Při překladu bychom tedy neměli všechna interpunkční znaménka věrně kopírovat, ale snažit se zachovat jejich přirozené používání v češtině.

3.2.3 Koheze a koherence

Jak uvádějí Houžvičková a Hoffmannová, koheze a koherence jsou důležitými složkami textu, neboť text díky nim „drží pohromadě“. Kohezi rozumíme „povrchovou“, explicitně vyjádřenou spojitost jednotlivých částí, kdežto koherence odkazuje spíše na „hloubkovou“, tedy sémantickou spojitost mezi částmi textu a bývá často vyjádřena pouze implicitně¹⁷.

Celkovou koherenci, tj. smysluplnost textu, zajišťuje jeho informační struktura, lexikální a gramatická koheze a logické konektory.

Mezi prostředky zajišťující kohezi patří zejména anaforické navazování neboli odkazování k předchozímu kontextu ([...] *reprise par l'anthropologue Marcel Mauss et le sociologue Pierre Bourdieu. Ce dernier* [...] O: 16), kataforické navazování, které odkazuje k následujícímu kontextu a slouží k vzbuzení očekávání a zvědavosti u čtenáře (*Une règle essentielle : prendre conscience de soi* O: 24), elipsa (*Lorsque quelqu'un croise les bras, cela signifie-t-il qu'il est sur la défensive? Non, pas toujours.* O: 20), zájmenná substituce (*Ainsi, si la voix de quelqu'un donne parfois des indications sur son humeur, elle ne suffit pas à cerner celle-ci avec précision.* O: 26), lexikální koheze prostřednictvím synonymické koreference (*Posez-vous simplement la question de savoir si cela se vérifie en toutes circonstances, et vous réaliserez que ce qui est vrai dans tel contexte peut s'avérer entièrement faux dans un autre.* O: 20) či explicitní signalizace vztahů pomocí konektorů (*mais, puisque, c'est-à-dire, donc, avant, par ailleurs, en d'autres termes, de fait, ainsi, toutefois, parce que, c'est pourquoi...*).

Výchozí text je ve větší míře kohezní i koherentní, ačkoliv na několika místech jsme postrádali logický konektor, který by po sobě následující myšlenky srozumitelněji provázal. Tuto skutečnost by mohl vysvětlovat fakt, že autorka textu není primárně spisovatelka, ale psychologka, a proto její podání může trpět drobnými stylistickými nedostatky. Druhou možností je potom skutečnost, že tyto situace pramení ze systémových rozdílů obou jazyků, a proto se nám zdají nevhodné, ačkoliv pro rodilé mluvčí jsou naprosto dostačující. V cílovém textu jsme proto tyto nejasné pasáže doplňovali spojovacími výrazy, částicemi či jinými konektory, jejichž přítomnost v textu je pro český jazyk přirozená.

¹⁷ HOUŽVIČKOVÁ, Milena; HOFFMANNOVÁ, Jana. *Čeština pro překladatele, základy teorie, interpretace textů, praktická cvičení*. Praha: FF UK, 2012. ISBN 978-80-7308-405-9. s. 201

3.2.4 Rovina lexikální

Jak již bylo řečeno, jedná se o text populárně-naučný, který řadíme pod odborný funkční styl. Pro tento typ textů je na rovině lexikální typická přítomnost termínů. Zvolené téma je poměrně široké a zasahuje do mnoha oblastí. V textu se objevují termíny zejména z **psychologie** (*analyse réflexive, censure morale, morphopsychologie, neuropsychologie, synergologie, perception, affect, état interne, comportement de référence, empathie, intuition, maladie mentale, anxiété, raisonnement conscient, inconscient, réflexe, interprétation, empirique*), **sociologie** (*éthique, hexis, habitus, habitus de classe, milieu social, catégorie sociale d'appartenance, interdits culturels et sociaux, conduite sociale, code normatif*), **fonetiky** (*parasitage environnant, débit, intonation, intensité*), **anatomie člověka** (*cerveau droit, cerveau gauche, narines, poitrine, sourcils*) **interpersonální komunikace** (*interlocuteur, phénomène communicatif, message, attitude, échange, dialogue, question exploratoire, question vérificative, interaction réciproque*) a zejména pak **nonverbální komunikace** (*le corporel, langage non verbal, le non-verbal, geste, gestuelle, posture, mimique, signaux corporels, indices non-verbaux, mimétisme*).

Použité lexikum spadá až na výjimky (viz kapitolu 4.1.3) do spisovné standardní francouzštiny. Expresivitu a dynamičnost textu potom dodávají **hodnotící výrazy** (*fantaisiste, loufoque, dangereux, réducteur, tatillon, spéciale, radicalement, sauvage*), **intenzifikátory** (*très, trop, beaucoup, fort*), **frazémy** (*femme au volant, mort au tournant*) a **obrazná vyjádření** (*tomber dans l'écueil, se jeter à l'eau*). V českém odborném textu je nutné tuto expresivitu místy nivelizovat, popřípadě kompenzovat na jiných místech tak, aby text neztratil dynamičnost.

3.2.5 Rovina morfologická

Na morfologické rovině je třeba si všímat zejména slovesných časů a způsobů. Cílem textu je podat čtenáři obecně platné informace o neverbální komunikaci a lze tedy předpokládat, že ve velké míře bude převládat čas přítomný, který se nejčastěji uplatňuje při výkladu vědeckých poznatků (*Aujourd'hui de nombreux spécialistes en communication s'accordent en effet pour considérer que plus de 70 % d'un message transmis passe par le langage corporel. O: 18*). Přítomný čas se ovšem uplatňuje také v rámci vyprávěcího slohového postupu v příkladech ze života, kterými autorka prokládá hlavní text. Zde slouží hlavně k dynamizaci textu. V této funkci se používá přítomný čas i v češtině, a proto ho při překladu zachováme (*C'est au cours d'une conversation où l'on vous félicite pour votre avancement que soudainement son poing*

serré vous fait conclure à sa jalousie. O: 32 / V průběhu jedné konverzace, kdy vám ostatní gratulují k povýšení, si najednou všimnete, že má paní Martinová ruku sevřenou v pěst. Dojde vám, že za jejím nepřátelským chováním stojí žárlivost. P: 21).

V textu se však objevují i další slovesné časy. Pro vyjádření minulosti se uplatňuje nejčastěji složené perfektum (*passé composé*), které se střídá s imperfektem dokreslujícím průběh okolnosti hlavního děje (*Kate Moss n'a donné qu'une seule interview dans sa carrière, et ce n'était pas après le scandale qui l'a éclaboussée. O: 26*). Zřídka se vyskytuje i jednoduché perfektum (*passé simple*) a plusquamperfektum (*plus-que-parfait*), jehož užití je ve francouzštině podmíněné časovou sousledností (*Selon deux études, qu'il réalisa en 1967 [...]; Toutefois, des études ont montré que Mehrabian avait minimisé l'importance du contexte. O: 17*). Budoucnost je v textu vyjádřena jednoduchým futurem (*futur simple*). Autorka tento slovesný čas používá i v místech, kde není přímo vyjádřen vztah mezi budoucím a přítomným dějem, a proto ho v překladu někdy nahrazujeme prezentem, čímž dodáváme tvrzení obecnou platnost (*Sensible à l'éloquence de ce langage non verbal, votre interlocuteur, consciemment ou non, y accordera une attention particulière. O: 16 / Posluchač signály vašeho těla vnímá a přikládá jim určitou váhu, aniž by si toho musel být vždy vědom. P: 11*).

Ze slovesných způsobů se kromě dominantního indikativu objevuje v textu podmiňovací způsob přítomný (*conditionnel présent*), který nese nejčastěji známky modality a vyjadřuje určitý postoj autorky ke zmiňované skutečnosti (*Il serait réducteur, à partir de quelques signaux, d'affubler son interlocuteur de qualificatifs censés l'étiqueter et conditionner notre relation avec lui. O: 21*). Využívá se také v případech, kdy se autorka snaží od svých tvrzení distancovat, neboť pro ně nemá dostatečné vědecké podklady. Při překladu do češtiny musíme tuto skutečnost vyjádřit jinými prostředky, například použitím adverbia *zřejmě* (*Ces synthèses s'effectueraient préférentiellement dans le cerveau droit [...] O: 42 / K této syntéze zřejmě dochází převážně v pravé mozkové hemisféře [...] P: 28*)

Na tomto místě je také důležité zmínit, že francouzština má v porovnání s češtinou spíše nominální charakter, a proto se v ní běžně používají participiální a infinitivní konstrukce, které umožňují vyjádřit zkrácenou formou značně samostatné myšlenky, jež při převodu do češtiny musí být vyjádřeny jiným způsobem, obvykle vedlejší větou. Z těchto konstrukcí se v textu nejvíce užívá přítomné participium (*Ils se transforment ainsi quasiment en réflexes: voulant dire bonjour, ma main se tend sans que j'aie à réfléchir à la manière de le faire. O: 18*). Dále se v textu také objevuje pro francouzštinu velmi specifický tvar *gérondif*, jenž se

tvoří od přítomného participia přidáním předložky *en*. Významově se od přítomného participia liší tím, že se užívá pouze v případě, kdy podmět hlavní věty shoduje s podmětem polovětné vazby (*En prenant conscience de certains de ces filtres, nous pourrions nuancer la véracité des jugements ou croyances qu'ils alimentent*. O: 23).

Těmto tvarům v češtině odpovídají přechodníky, které jsou však dnes již zastaralé a v tomto textu by jejich užití působilo příznakově. Při překladu do češtiny, která má verbální charakter, musíme zpravidla použít určitý slovesný tvar a zexplicitnit vztahy mezi jednotlivými větami (*Elles ont beau jeu de s'étonner lorsque ce n'est pas le cas, oubliant ainsi leur part de responsabilité* O:18 / *Pak se ovšem diví, když tomu tak není, a neuvědomují si, že si za to přitom mohou sami*. P: 12)

3.2.6 Rovina syntaktická

Ve výchozím textu najdeme věty a souvětí různé délky a složitosti. Vedle středně dlouhých vět se setkáváme s komplikovanými souvětími, tvořenými několika souřadně i podřadně spojenými větami. Časté jsou také polovětné konstrukce, o kterých jsme se zmínili v předchozí kapitole. V textu se vyskytují i vsuvky, které mají často nevětný charakter (*Aucun signe corporel – regard, mimique, mouvement... – ne fait sens à lui seul*. O: 21). Vsuvky i polovětné konstrukce přispívají ke kondenzovanosti a nominálnosti výchozího textu. Při překladu bylo tedy vhodné (a někdy i nutné) některé věty rozdělit a nominální konstrukce verbalizovat, neboť kopírováním syntaktické struktury originálu bychom ztěžovali percepci na straně cílového příjemce.

I přes místy komplikovanou syntaxi je možné se v textu dobře orientovat, protože jednotlivé věty na sebe většinou logicky navazují díky kohezním prostředkům. Nejčastěji se jedná o spojky a anaforicky užitá zájmena:

Puisque nos croyances sont nombreuses et bien ancrées, ne cherchons pas à les décortiquer une par une, mais gardons à l'esprit que nous percevons l'autre à travers des filtres et qu'il risque de nous considérer, lui aussi, en fonction des siens. O: 23

Krátké věty se v textu vyskytují jen zřídka. Pro texty tohoto typu není jejich užívání příliš běžné, slouží spíše jako prostředek jejich dynamizace. Do češtiny je většinou v těchto větách zapotřebí vylepšit koherenci či je začlenit do předchozího větného celku, neboť ve francouzštině jsou implicitnější:

Au Japon, tapoter les index de chaque main entre eux, par exemple, indique qu'il y a de la tension dans l'air ; en Égypte, c'est plutôt une invitation au rapport sexuel ; dans le sud de l'Italie et la Grèce, cela signifie que deux personnes sont mariées. Trois sens radicalement différents. O: 37

Například gesto, které spočívá v poklepávání ukazováčky o sebe, značí v Japonsku vypjatou situaci, v Egyptě je chápáno jako výzva k pohlavnímu styku a v jižní Itálii a Řecku zase symbolizuje snátek – v závislosti na kultuře může mít tedy tři naprosto odlišné významy. P: 22

V rámci syntaktických rozdílů mezi češtinou a francouzštinou je nutné zmínit také odlišný slovosled obou jazyků a funkční výpovědní perspektivu, která s ním úzce souvisí. Slovosled češtiny je označován jako volný, což znamená, že větný pořádek je flexibilní a umožňuje značnou variabilitu sdělení. Francouzský slovosled je do značné míry pevný a zpravidla dodržuje toto pořadí větných členů: (*přísluvečné určení*) + *podmět* + *přísudek* + *předměty* + (*přísluvečné určení*)¹⁸. Tato zásada pevného slovosledu ovšem ve francouzštině neplatí vždy. Případy, kdy čeština změnou slovosledu zdůrazňuje některý větný člen nebo některé slovo ve větě, řeší francouzština jinými prostředky, zejména vytykáacími konstrukcemi (*C'est à la cohérence de l'ensemble qu'il faudra être sensible.* O: 38). K označení rématu v tematické pozici může také sloužit neurčitý člen (*Une phrase d'observation fine, sans jugement des comportements conscients et inconscients de votre interlocuteur est, en effet, le préalable à tout début d'interprétation.* O: 27).

Zde je také vhodné zmínit, že francouzština a čeština se značně liší v používání interpunkce. Ve výchozím textu se například velmi často používají tři tečky, a to nejen za výčty, ale i v nadpisech. V českém populárně-naučném textu by takto časté užívání tří teček působilo příznakově, a proto jsme se jejich výskyt v překladu snažili omezit. Pokud byly v originále tři tečky součástí nadpisu, zpravidla jsme je v překladu nezachovávali: *Quelques combinaisons de gestes significatives...* O: 40 / *Několik kombinací zřetelných signálů* P: 26. Tři tečky, které byly součástí pouze trojčlenného výčtu, jsme v některých případech nahrazovali spojkou či, kterou jsme vložili mezi druhý a třetí člen, a celý výčet jsme uvedli výrazy *například, zejména* či *ať už jde o*:

Forts de notre très ancienne expérience dans le domaine de la communication, précédant même l'apparition du langage, nous comprenons de manière instinctive une multitude de comportements corporels : postures, gestuelles, mimiques... O: 42

¹⁸ HENDRICH, Josef; TLÁSKAL, Jaromír; RADINA, Otomar. *Francouzská mluvnice*. Plzeň: Fraus, 2001. ISBN 9788072380640. s. 589

*Díky svým prastarým komunikačním zkušenostem z dob, kdy jsme se ještě nedorozumívali slovy, instinktivně chápeme velké množství neverbálních signálů, **at' už jde o** nejružnější postoje, gesta či výrazy ve tváři. P: 28*

Ve francouzském populárně-naučném textu se také častěji objevuje středník, který pro češtinu není tolik běžný. V překladu ho podle kontextu nahrazujeme čárkou, nebo spojkou. Pro ilustraci uvádíme již citovaný příklad:

Au Japon, tapoter les index de chaque main entre eux, par exemple, indique qu'il y a de la tension dans l'air ; en Égypte, c'est plutôt une invitation au rapport sexuel ; dans le sud de l'Italie et la Grèce, cela signifie que deux personnes sont mariées. Trois sens radicalement différents. O: 37

*Například gesto, které spočívá v poklepávání ukazováčky o sebe, značí v Japonsku vypjatou situaci, v Egyptě je chápáno jako výzva k pohlavnímu styku **a** v jižní Itálii a Řecku zase symbolizuje sňatek – v závislosti na kultuře může mít tedy tři naprosto odlišné významy. P: 22*

3.2.7 Rovina stylistická – funkční styl a slohotvorné postupy

Jak již bylo zmíněno v předchozích částech práce, jedná se o text populárně-naučný, jež řadíme z hlediska funkčních stylů ke stylu odbornému. Charakteristickými rysy odborného stylu, které se ve výchozím textu uplatňují, jsou např. propracovaná kompozice (úvod, hlavní výkladový text, shrnutí), horizontální členění (kapitoly, podkapitoly, odstavce), vertikální členění (hlavní výkladový text vs. doprovodné texty – poznámky, názorné příklady...), autorský plurál (*nous vous proposons*), inkluzivní plurál (*efforçons-nous enfin*), neosobní vyjadřování (*il importe, il est important, il faut*) relativizace, oslabování platnosti (*ces synthèses s'effectueraient*) intertextovost (odkazy k vědeckým studiím), termíny (*hexis, habitus, gestuelle, comportement de référence*) a modální a hodnotící výrazy (***force est de constater, vous avez sûrement déjà connu cela, regarder le monde d'une façon totalement objective paraît bien difficile***).

V rámci odborného funkčního stylu se nejčastěji setkáváme se slohovým postupem popisným, výkladovým a úvahovým, u popularizujících textů někdy i se slohovým postupem vyprávěcím¹⁹. Všechny tyto postupy jsou v textu zastoupeny, přičemž v hlavním textu převažuje postup výkladový. Popisný postup se uplatňuje zejména v pasážích, kde autorka líčí charakteristické projevy různých emočních rozpoložení a postojů (*Visage fermé, yeux vides, coins de la bouche tombants, [...] sont plutôt des signes de tristesse. O: 40*). Vyprávěcího

¹⁹ BRUNEL, Aude; ŠOTOLOVÁ, Jovanka. *Stylistická analýza českých a francouzských textů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7308-408-0. s. 10

postupu, který se vyznačuje dějovostí a dynamičností, je užito zejména u příkladů ze života, které mají podobu jakýchsi fiktivních „minipříběhů“, do nichž se má čtenář vžít a ztotožnit se s nimi (*Alors que vous pensiez sincèrement bien vous entendre avec Mme Martin, vous avez depuis peu l'impression qu'elle vous sourit moins franchement qu'avant et s'entretient moins longuement avec vous lorsque vous la croisez.* O: 32) Stopy úvahového postupu se potom objevují zejména v řečnických otázkách, které mají čtenáře podnítit k zamyšlení nad danou problematikou (*Mais est-ce si simple ? Si nécessaire ? Cela ne pose-t-il pas des questions d'ordre éthique ?* O: 10) V textu se navíc uplatňuje i postup návodový, který je založen na vystižení řady jednotlivých úkonů, jimiž chce autorka příjemce textu instruovat, jak má něco (u)dělat, aby dosáhl předem známého a očekávaného cíle²⁰. Stylistické příručky jej sice běžně uvádějí jako součást slohového postupu popisného, některé pasáže výchozího textu se však vyznačují natolik distinktivními rysy návodu, že považujeme za vhodné ho zde uvést zvlášť (*Attachez-vous d'abord à l'attitude générale de l'autre, puis aux traits de son visage et enfin [...]* O: 27).

3.2.8 Rovina textová

Jak už jsme zmínili v kapitole 3.2.2, text je z hlediska vertikálního bohatě členěn na kapitoly, podkapitoly a odstavce. Z hlediska horizontálního je v něm dále jasně odlišen text hlavní a texty vedlejší – odkazy na vědecké studie, příklady ze života a poznámky pod čarou. Toto členění jsme se snažili zachovat i v překladu, některé doprovodné texty, které jsou v originále uváděny v rámečcích, jsme však museli posunout až za hranice jednotlivých podkapitol tak, aby nenarušovaly celistvost výkladu. Domníváme se, že tato úprava byla z naší strany opodstatněná, neboť originál je v dvoustránkovém formátu A5, a čtenář má tak možnost konfrontovat informace ze dvou vedle sebe položených stran. V rámci této práce by se nám jen stěží povedlo tohoto efektu docílit. V případě, že by mělo dojít ke skutečné publikaci překladu, závisela by konečná úprava samozřejmě na požadavcích zadavatele a na typu média.

²⁰ SVĚTLÁ, J. *K některým žánrům návodových textů*. Naše řeč. 2002, roč. 2002, č. 4. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=7691>

4 Metoda překladu

Při výběru metody překladu jsme vycházeli z analýzy výchozího textu, kterou jsme vypracovali po důkladném pročtení originálu. V analýze jsme se snažili určit faktory ovlivňující primární komunikační situaci, tj. kdy, kde a s jakým cílem text vznikl, kdo je jeho autorem, jaký je profil předpokládaného adresáta, o čem text pojednává, jaké jsou jeho nejpodstatnější rysy, jaké je jeho funkčně-stylistické zařazení atd. Následně jsme se pokusili dohledat paralelní a doplňkovou literaturu v češtině, ze které by bylo možné načerpat potřebnou terminologii a doplňující informace. V tomto ohledu nám značně posloužily zejména publikace *Řeč těla* od Vojtěcha Černého²¹, *Mluvíme beze slov* od Vlastimila Vávry²² a *Základy psychologie pro zdravotnické obory* od Evy Zacharové²³, v níž je velmi přehledně zpracováno téma sociální komunikace. Čerpali jsme samozřejmě i z celé řady dalších knižních a internetových zdrojů, jejichž kompletní seznam uvádíme v závěrečné bibliografii. Po této přípravné fázi následovalo stanovení překladatelského cíle, jenž spočíval v přenesení výchozího textu do cílového jazyka tak, aby se z něj nevytratily jeho charakteristické znaky, funkce a autorčin záměr a aby byl pro českého čtenáře srozumitelný a čtivý. Při překladu jsme se snažili mít stále na paměti zejména rozdíly v kulturním povědomí čtenářů z dvou různých kultur, rozdílnost dvou jazykových systémů a v neposlední řadě také rozdíly v žánrově-stylistických normách.

Vzhledem k tomu, že se jedná o téma, které není specificky vázané na výchozí kulturu, nebylo nutné text po obsahové stránce nijak výrazně přizpůsobovat. Většina překladatelských problémů a posunů, kterým se budeme věnovat v následujících kapitolách, tak vyplývá zejména ze strukturních, lexikálních a stylistických rozdílů mezi výchozím a cílovým jazykem.

4.1 Typologie překladatelských problémů a jejich řešení

V tomto komentáři uvádíme typologii nejčastějších problémů, se kterými jsme se při překladu potýkali, a způsoby, jakými jsme se je rozhodli řešit. Tento přehled rozhodně není vyčerpávající, ale pokusíme se v něm alespoň nastínit, jakou metodou jsme při překladu postupovali.

²¹ ČERNÝ, Vojtěch. *Řeč těla*. Brno: Edika, 2012. ISBN 978-80-266-0124-1

²² VAVRA, Vlastimil. *Mluvíme beze slov*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 978-80-703-8128-1

²³ ZACHAROVÁ, Eva. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4062-1

4.1.1 Překlad titulu, názvů kapitol a podkapitol

Na tomto místě je nejprve vhodné se zamyslet, jak by mohl být přeložen název publikace, kdyby mělo dojít k jejímu uvedení na český trh. Překladatel by měl překladu titulu věnovat náležitou pozornost, neboť na knižním trhu je to často právě samotný název, který rozhoduje o tom, zda se dílo bude dobře prodávat. Vhodné je se také předem informovat, zda zvolený titul již neexistuje. Při výběru názvu je též vhodné přihlídnout k žánrově-stylistickým konvencím. Vzhledem k tomu, že se jedná o příručku, která si klade za cíl poskytnout čtenáři konkrétní rady, nabízí se pro uvedení názvu využít příslovce *jak*, které se u paralelních naučných příruček často objevuje. Zvolili bychom tedy nejspíše název *Jak dešifrovat řeč těla*, které zachovává sémantiku i dynamičnost originálu a zároveň odpovídá českým konvencím. Podle našeho průzkumu se navíc na českém trhu stejnojmenná publikace zatím neobjevila.

Co se týče překladu názvů jednotlivých kapitol a podkapitol, snažili jsme se vždy zachovat jejich funkci, tj. informovat čtenáře, o čem bude následující text pojednávat, ale zároveň také převést jejich dynamičnost. Hlavním problémem, na který jsme zde narazili, byla větší míra kondenzace sdělení a nominální charakter francouzštiny. Při převodu do češtiny bylo ve většině případů nutné využít určitý slovesný tvar, přičemž jsme se museli rozhodnout, v jaké osobě dané sloveso použít. Většinou jsme v těchto případech volili 1. osobu mn. č., (*Partir de soi pour aller vers l'autre* O: 30 / *Chceme-li porozumět druhým, musíme nejprve poznat sami sebe* P: 20). Stejně jsme postupovali i při překladu nadpisu *Quelques croyances gestuelles erronées* O: 20 / *Signály, které často chybně interpretujeme* P: 14, kde by použití 2. os. mn. č. zase působilo příliš autoritativně. V některých případech jsme však v zájmu zachování apelativní funkce volili 2. osobu mn. č. (*Définir clairement son intention avant de poser toute question* O: 29 / *Než začnete druhým klást otázky, jasně si stanovte svůj záměr* P: 19).

Nadpisy uvádějící vedlejší texty v rámečcích se v celé knize pravidelně opakují, a proto jsme se je snažili systematicky převádět stejným ekvivalentem: *A savoir* / *Víte, že...?*, *Le saviez-vous?* / *Věděli jste, že...?*, *En bref* / *Ve zkratce*, *Vécu* / *Ze života*, *A retenir* / *Je dobré si zapamatovat*, *Pour info* / *Mohlo by vás zajímat*.

Některé nadpisy přesně nevystihovaly obsah následujícího odstavce, a proto jsme se je rozhodli explikovat nebo celkově pozměnit: *Gestes conscients ou inconscients?* O:18 / *Dokážeme řeč těla vědomě ovládat?* P: 12, *J'interprète, tu interprètes : nous interprétons* O: 24 / *Hra na schovávanou* P:16.

4.1.2 Terminologické problémy

Hlavním terminologickým problémem v našem případě byla otázka, jak převádět termín *geste* a od něj odvozený pojmem *gestuelle*. Internetový slovník *Larousse* termín *geste* definuje jako: *mouvement du corps, principalement de la main, des bras, de la tête, porteur ou non de signification*²⁴, zatímco Slovník spisovného jazyka českého uvádí definici českého ekvivalentu *gesto* následovně: *pohyb, zejm. pohyb ruky, zprav. něco vyjadřující; posunek*²⁵. Černý dále upřesňuje, že *většina gest je spojená s aktivitou rukou*²⁶. To potvrzují i Houžvičková a Hoffmannová, které uvádějí, že *gestikulace označuje hlavně pohyby rukou a prstů*²⁷. V českém pojetí mají tedy termíny *gesto* a *gestikulace* zpravidla užší význam než francouzské *geste* a *gestuelle*. Z tohoto důvodu jsme v místech, kde termín *geste* neodkazoval primárně k pohybům rukou, ale k celému souboru neverbálních projevů, používali nadřazené pojmy *neverbální signál*, *neverbální projev* či *tělesný projev/signál*.

V textu se také velmi často objevuje termín *interlocuteur*, pro který čeština nemá jednoznačný jednoslovný protějšek. Velký francouzsko-český slovník Lingea nabízí ekvivalent *účastník dialogu*²⁸, který jsme však využili jen v jednom případě, kde jím bylo možno označit obě strany rozhovoru (*Vos échanges avec votre interlocuteur se répondent [...] O: 24 / Účastníci dialogu na sebe vzájemně reagují [...] P: 16*). V ostatních případech bylo nutné podle kontextu volit konkrétnější výrazy jako *posluchač*, *(komunikační) partner* či *protějšek*.

Další problém vyvstal ve spojitosti s použitím termínu *neverbální komunikace*. Autorka jej uvádí již v nadpise první kapitoly (*Ce non-verbal qui en dit long O: 16*). Vzhledem k tomu, že se jedná o složeninu latinského původu, které jsou ve francouzštině běžné, francouzskému čtenáři nijak neztěžuje porozumění, a proto mu ji není potřeba nijak blíže vysvětlovat. Ačkoli se v češtině pojem neverbální komunikace v různých obměnách (nonverbální, mimoslovní komunikace) běžně používá, laickému čtenáři nemusí být hned jasné, že jde o formální synonymum pro řeč těla. Z toho důvodu jsme se tento pojem rozhodli na začátku první kapitoly uvést vnitřní vysvětlivkou (*Řeč těla **neboli neverbální komunikací** rozumíme*

²⁴ Geste. In: *Larousse: dictionnaires de français* [on-line]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/geste/36848>

²⁵ Gesto. In: *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://sjc.ujc.cas.cz/search.php?hledat&heslo=gesto&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

²⁶ ČERNÝ, Vojtěch. *Řeč těla*. Brno: Edika, 2012. ISBN 978-80-266-0124-1. s. 74

²⁷ HOUŽVIČKOVÁ, Milena; HOFFMANNOVÁ, Jana. *Čeština pro překladatele, základy teorie, interpretace textů, praktická cvičení*. Praha: FF UK, 2012. ISBN 978-80-7308-405-9. s. 227

²⁸ Kolektiv pracovníků Lingea s.r.o. *Lingea velký slovník francouzsko-český a česko-francouzský*. Brno: Lingea, 2007. ISBN 978-80-87062-05-0

všechny komunikační prostředky, které přímo nesouvisí s ústním či písemným projevem. P: 11).

Řešili jsme také otázku, na co autorka naráží v souvislosti se spojením *déformation défensive* (*Puisque le corps ignore toute analyse réflexive, censure morale, ou déformation défensive, il reflète l'intériorité de l'individu* [...] O: 10). Domníváme se, že autorka má zde na mysli skutečnost, že ve vypjatých situacích nedokážeme své tělesné signály kontrolovat a „zkreslovat“ tak jako slova. V paralelní literatuře se nám nepodařilo dohledat vhodný ekvivalent, a proto jsme se rozhodli toto spojení zobecnit na *obrané mechanismy* (*Řeč těla není totiž předem promyšlená, nepodléhá morální cenzuře ani obranným mechanismům, a odráží tak naše skutečné já* [...] P: 9).

4.1.3 Hovorové výrazy

V textu se objevují hovorové výrazy, které jsou charakteristické pro určitou věkovou kategorii či společenskou skupinu (*grave, c'est LOL, tu m'étonnes, carrément, ça envoie, ça déchire, je stresse* O: 37). Překlad této pasáže byl velmi problematický, neboť autorka dané výrazy neuvádí v kontextu, a jak jsme zjistili po konzultaci s rodilými mluvčími, některé z nich mohou mít v různých situacích odlišný význam. Doslovný překlad zde tedy použít nelze, neboť tyto výrazy jsou silně vázány na jazyk výchozí kultury a na kontext. Snažili jsme se proto najít české ekvivalenty, které by na tomto místě plnily stejnou funkci, ačkoli jsme si vědomi toho, že je naše volba značně subjektivní („*Hustý*“, „*LOL*“, „*Kecáš*“, „*Každopádně*“, „*To má grády*“, „*To je pecka*“, „*No to snad není možný*“ P: 25).

Úskalí také představoval překlad spojení « *reine du cool* », které je v textu užito ve spojitosti s Kate Mossovou (O: 26). Ačkoli s anglicismem *cool* se běžně setkáváme i v hovorové češtině (*být cool* – senzační, úžasný, skvělý; *myslet cool* – uvážlivě, klidně, s chladnou hlavou), spojení *cool královna* na tomto místě působilo příliš expresivně. Rozhodli jsme se tedy na základě kontextu zachovat primární význam slova *cool* (chladný) a zvolili jsme méně příznakový ekvivalent *ledová královna*, který dle našeho názoru zachovává význam, tj. že se Kate Mossová straní médií a dokáže si zachovat „chladný“ odstup.

4.1.4 Neurčité vyjadřování

Francouzština často využívá konstrukcí s neurčitým osobním zájmenem *on*, jehož významy v příslušných kontextech mohou nabývat širokého smyslu. Toto zájmeno může odkazovat jednak k člověku obecně, k blíže nespecifikovanému jedinci či skupině lidí. V češtině takový

prostředek nemáme, a proto je nutné vždy podle kontextu zvolit odpovídající ekvivalent. V překladu jsme tyto konstrukce převáděli nejčastěji pomocí 1. a 3. os. mn. č. V případě, že to kontext umožňoval, podmět věty jsme konkretizovali (viz třetí příklad):

*Par langage corporel **on** entend donc [...]* O: 21 / *Řečí těla neboli neverbální komunikací **rozumíme** [...]* P: 11

*La manière de s'asseoir est sensiblement différente suivant que l'**on** se trouve entre amis ou que l'**on** est en entretien face à un DRH, en train de postuler pour un emploi.* O: 34 / *Způsob, jakým si sedáme, se značně liší podle toho, zda se **nacházíme** mezi přáteli, nebo se **ocitáme** naproti personalistovi při pracovním pohovoru.* P: 22

***On** vous a aussitôt qualifié [...]* O: 22 / ***Kolegové** si vás vzápětí zařadili [...]* P: 15

Jak jsme již zmínili dříve, francouzština také více využívá neurčitých slovesných tvarů, zejména přičestí a infinitivů. V textu se hojně objevují infinitivní konstrukce ve větách rozkazovacích, a to nejčastěji v závěrečném shrnutí jednotlivých kapitol. Toto užití infinitivu je typické pro texty s návodovou funkcí – instruktážní texty, kuchařky, návody či příručky. V českých textech se však infinitiv v této funkci nepoužívá, a proto je nutné využít určitých slovesných tvarů. Abychom zachovali apelativní charakter textu, převáděli jsme je 2. os. mn. č.:

***Considérer** ces paramètres chez l'autre et chez soi avant toute analyse.* O: 35 / *Než začnete analyzovat druhé, **zvažte**, jak tyto faktory mohou ovlivňovat jejich chování a vás samotné.* P: 23

***Ne pas oublier** de prendre en compte son état émotionnel.* O: 35 / ***Nezapomínejte** nejprve zhodnotit své emoční rozpoložení.* P: 23

***S'intéresser** à la cohérence des gestes concomitants plutôt qu'à un geste isolé.* O: 41 / *Spíše než na izolované signály se **soustřed'te** na to, jaká mezi všemi neverbálními projevy panuje spojitost.* P: 27

4.1.5 Stylistické problémy

Bylo nutné si uvědomit, že výchozí text není po stylistické stránce úplně jednotný. Některé pasáže jsou bohaté na termíny a svým charakterem se blíží odborným textům, v jiných částech textu se zase objevují hovorové a expresivní výrazy a formulace, ze kterých je patrná autorčina snaha přiblížit se laickému čtenáři. Hlavní problém byl tedy v tom, jak v překladu vyvážit tento rozpor a zachovat určitou stylistickou jednotu. Považovali jsme proto za vhodné některé výrazy nivelizovat (viz kapitolu 5.5) a určité termíny, kterým by laický čtenář nemusel rozumět, blíže vysvětlit:

hexis (habitude) O: 16 / *hexis (dispozice, trvalý sklon k určitému jednání)* P: 11

disciplines comme la morphopsychologie, la synergologie O: 18 / *vědních disciplín, jako morfopsychologie²⁹ či synergologie³⁰* P: 11

4.1.6 Chyby v originále

V originále jsme narazili na chyby, které jsme v překladu museli opravit, abychom posílili myšlenkovou koherenci textu. Jedná se zejména o následující úsek:

*La différence entre votre perception et vos suppositions fait surgir des questions. Chacune part alors d'une intention : souhaitez-vous **confirmer** ou **élargir** votre interrogation ?*

- *Dans le premier cas, votre question sera **exploratoire, donc ouverte** [...]*
- *Dans le second, elle sera **vérificative** [...]* O: 29

*K ověření našich poznatků a domněnek nám mohou posloužit otázky. [...] Formulujeme je podle toho, jaký máme záměr: chceme si pouze **potvrdit** vlastní domněnky, nebo **zjistit další informace**?*

- *V prvním případě bude naše otázka **ověřovací** [...]*
- *V druhém případě bude otázka **otevřená** a bude mít formu **zjišťovací** [...]* P: 19

Nemůžeme sice s jistotou určit, čím byla tato záměna v originále motivována, domníváme se však, že k ní došlo buď autorčinou nepozorností, nebo při závěrečných úpravách textu. Pokud bychom v překladu opravu neprovedli, hrozilo by, že si cílový čtenář bude myslet, že se jedná o chybu překladatele, což by mohlo vést ke ztrátě jeho důvěry v celý překlad.

Další chyby, na které jsme v originálním textu narazili, byly spíše méně závažného charakteru a do překladu se nijak významně nepromítly. V úvodu autorka v poznámce pod čarou odkazuje na článek *Ce que vos gestes disent de nous* z přílohy deníku *Le Figaro* (O: 11). Po dohledání jsme zjistili, že skutečný název článku je *Ce que nos gestes disent de nous*³¹. Jedná se zřejmě pouze o překlep, pokud bychom se ovšem rozhodli tento odkaz ponechat, museli bychom uvést správný název článku, aby si ho čtenář mohl snadno dohledat. Jak jsme již ale uvedli v kapitole 3.1.3, nepředpokládáme, že by si průměrný čtenář překladu vyhledával francouzský článek, a proto jsme se rozhodli tuto informaci vypustit. Objevili jsme i chyby

²⁹ disciplína, která zkoumá zákonitosti mezi vzhledem tváře a lidskou osobností

³⁰ disciplína, jež se zabývá studiem řeči těla za účelem zlepšení mezilidské komunikace

³¹ BETTI-CUSSO, Martine. *Ce que nos gestes disent de nous*. Le Figaro Magazine [online]. 2010 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://www.lefigaro.fr/culture/2010/08/21/03004-20100821ARTFIG00092-ce-que-nos-gestes-disent-de-nous.php>

v použití interpunkce, např. užití spojovníku místo pomlčky (*Vous pouvez en déduire que ce qui s'est dit a été très douloureux pour lui - au point qu'il ne puisse en parler.* O: 39) či čtyři tečky za výčtem ([...] *notre statut social, notre âge, notre sexe....* O: 25). Tuto interpunkci při překladu samozřejmě nezachováváme.

5 Překladatelské postupy a posuny

V této části rozebereme hlavní překladatelské postupy a posuny, které jsme v rámci svého překladu využili. Většina z nich vychází z typologických rozdílů mezi češtinou a francouzštinou.

5.1 Transpozice

5.1.1 Slovnědruhová transpozice

O slovnědruhovú transpozici hovoříme v případě, že je stejný sémantický obsah vyjádřen v cílovém jazyce jiným slovním druhem než v jazyce výchozím. Při překladu jsme nejčastěji využívali transpozice následujících slovních druhů:

- substantivum → adjektivum

habitudes de communication O: 25 / *komunikační návyky* P: 16

allure d'enfant O: 26 / *dětské vzezření* P: 17

articles de presse O: 10 / *novinových článků* P: 9

- adjektivum → substantivum

langage corporel O: 17 → *řeč těla* P: 11

conduite sociale O: 18 → *chování ve společnosti* P: 12

puisque nos croyances sont nombreuses et bien ancrées O: 23 → *každý z nás má celou řadu hluboce zakořeněných přesvědčení* P: 15

- verbum → substantivum

Interroger l'autre est en effet un outil précieux dans le décodage du langage corporel. O : 29

Otázky mohou být při dešifrování řeči těla totiž velmi užitečným nástrojem. P : 19

Jak je patrné z posledního uvedeného příkladu, v rámci větných celků nejčastěji dochází k transpozici hned několika slovních druhů – v tomto případě se tedy jedná o transpozici několikanásobnou.

5.1.2 Syntaktická transpozice

Podstatou syntaktické transpozice je změna funkce jednotlivých větných členů. Může tak docházet například ke změně rodu slovesa (pasivní sloveso se může změnit na aktivní a naopak), či k vyjádření obsahu větných členů pomocí vedlejší věty.

- pasivní sloveso → aktivní sloveso

*Le décodage du langage corporel ne peut constituer un outil de compréhension de l'autre, que s'il **est abordé** de manière pertinente.* O: 13

*Čtení řeči těla se může stát užitečným nástrojem k porozumění ostatním jen tehdy, když k němu **budeme přistupovat** opatrně a systematicky.* P: 10

- aktivní sloveso → pasivní sloveso

*Force est de constater que le plus intéressant des messages **ne passera pas** [...] O: 18*

*Nutno však podotknout, že ani to nejzajímavější sdělení **nemůže být** nikdy úspěšně **předáno** [...] P: 12*

- větný člen → vedlejší věta

*Vous vous souvenez **des espoirs d'avancement de Mme Martin**.* O: 32

*Dobře si vzpomínáte, **jak paní Martinová doufala, že bude povýšena ona**.* P: 21

5.2 Kontrace a diluce

Kontrací rozumíme zúžení, shrnutí textu. Tento postup je možné využít tam, kde nám cílový jazyk umožňuje shrnout jedním slovem to, co bylo v originálu vyjádřeno dvěma či více slovy. Diluce je opakem kontrace – využíváme ji v případech, kdy je při překladu nutné význam, který je ve výchozím jazyce vyjádřen jedním slovem, rozdělit do dvou či více slov. Vzhledem k tomu, že francouzština má analytický charakter (tj. používá zvláštní pomocná slova pro označování různých gramatických kategorií) a čeština charakter syntetický, využíváme při překladu z francouzštiny do češtiny spíše kontrace:

d'un pas lent O: 39 / *pomalu* P: 27

sourire de façade O: 39 / *falešný úsměv* P: 27

le plus en vue O: 26 / *nejslavnější* P: 17

cotisations d'assurance O: 20 / *pojistné* P: 13

Došlo však i k případům, kdy jsme při překladu museli využít diluci, neboť se nám v češtině nepodařilo najít ekvivalent vyjádřený stejným počtem slov jako v originále:

5.3 Étoffement a dépouillement

Postup zvaný étoffement spočívá v nahrazení pomocného slova (většinou předložky) výrazem obsahově hutnějším. Dépouillement je postup opačný, při kterém plnovýznamový výraz nahrazujeme výrazy pomocnými. Při překladu z francouzštiny do češtiny většinou využíváme druhého zmiňovaného postupu:

Lorsqu'un doute persiste sur le sens à donner à une mimique ou à un geste de votre interlocuteur [...] O: 29

Pokud o významu nějakého výrazu či gesta pochybujete [...] P: 19

5.4 Modulace

Modulace je hojně využívaný překladatelský postup, při kterém dochází ke změně úhlu pohledu na zmiňovanou skutečnost. Podle Janovcové je modulace nutná tam, kde by přímý či transponovaný ekvivalent byl sice gramaticky správný, ale odporoval by duchu cílového jazyka³². Z hlediska rozsahu jejího uplatnění rozlišujeme modulaci lexikální, která se týká jen jednotlivých slov, a modulaci syntaktickou, která mění úhel pohledu na obsah vyjádřený prostřednictvím celé větné struktury. Pro ilustraci uvádíme několik příkladů modulace, ke kterým došlo v našem překladu:

Un intérêt ancien O: 16 / *Věděli to už v antice* P: 11

[...] *et ce n'était pas après le scandale qui l'a ébloussé.* O: 26 / [...] *a to ještě předtím, než vyplul na veřejnost jistý skandál, který pošpinil její jméno.* P: 18

la distance qui nous sépare les uns des autres O: 17 / *vzdálenost, kterou při rozhovoru udržujeme* P: 11

5.5 Implikace a explicitace

Tyto postupy se odvíjí od presupozic, které očekáváme u čtenáře, ale zároveň také úzce souvisí s textovou kohezí a koherencí. Implikace je specifický případ redukce textu, při kterém dochází k vypuštění redundantní informace. V českých příkladech uvádíme tučným písmem v závorkách informace, které považujeme za redundantní a v překladu je vynecháváme:

Par ailleurs, les questions que pose cette nouvelle discipline feront l'objet d'une réflexion plus globale sur les rapports humains au sein de notre société et sur le regard que nous portons

³² in TIONOVÁ, Alena. *Francouzština pro pokročilé*. Praha : Leda, 2000. ISBN 80-85927-80-2, s. 311

*actuellement sur le monde **qui nous entoure***. O: 11/ *Současne se také hlouběji zamyslíme nad otázkami spojenými s problematikou mezilidských vztahů a moderního pohledu na svět (**který nás obklopuje**), které s sebou tato nová disciplína přináší*. P: 9

Etre emphatique consiste à essayer de se demander sincèrement quelles seraient nos pensées et comportements si nous nous retrouvions dans la même situation que celle que notre interlocuteur est en train de vivre au moment où nous l'observons. O: 31/ *Být empatický znamená snažit se upřímně zeptat sám sebe na to, jak bych se v dané situaci sám zachoval a co bych si myslel, kdybych byl na místě druhé osoby (**v momentě, kdy ji pozoruji**)*. P: 20

*Puisque le corps ignore toute analyse réflexive, censure morale, ou déformation défensive, il reflète l'intériorité de l'individu, **c'est-à-dire ce** que la société ou l'éducation le conduisent à dissimuler dans ses discours...*O: 10/ *Řeč těla není totiž předem promyšlená, nepodléhá morální cenzuře ani obranným mechanismům, a odráží tak naše skutečné já, (**tedy to, co**) které nás výchova a společnost nutí ve slovním projevu potlačovat*. P: 9

Častěji jsme však při překladu využívali opačného postupu, tedy doplnění chybějící informace (explicitace). Činili jsme tak zejména v místech, kde bylo nutné posílit koherenci textu:

*Bernard Rimé, docteur en psychologie, a mis en évidence, dans le discours d'un individu, l'influence de la richesse du vocabulaire sur la qualité de la gestuelle, **en ce cas plus précise et accentuée***. O: 19/ *Doktor psychologie Bernard Rimé dokázal, že to, jak bohatou slovní zásobu člověk ve svém projevu používá, má vliv na kvalitu jeho gestikulace – **čím bohatší je jeho slovní zásoba, tím jasnější a výraznější jsou gesta, kterými svůj projev doprovází***. P: 13

Plutôt que de prescrire une sorte de directive, cet ouvrage souhaiterait [...] O: 10
*Cílem této knihy není stanovit konkrétní pravidla, **jimiž bychom se měli při dešifrování tělesných signálů řídit** [...]* P: 9

Ve francouzštině se také často setkáváme s výrazy, které mají obecnější význam, a které je do češtiny nutné zexplicitnit tak, aby byla zachována srozumitelnost sdělení:

*Combien de personnes pensent à tort que le simple fait de dire quelque chose garantit d'**avoir été entendu** ?* O: 18/ *Řada lidí si však tento fakt neuvědomuje a mylně se domnívá, že když mluví, ostatní je vždy **poslouchají a chápou, co říkají***. P: 12

V některých případech nebyla explicitace nutná, považovali jsme však za vhodné cílovému čtenáři zprostředkovat informaci, na kterou autorka z nějakého důvodu naráží jen implicitně.

Proto jsme například v místě, kde se hovoří o skandálu, který pošpinil jméno Kate Mossové, prostřednictvím poznámky pod čarou vysvětlili, o jaký skandál se jedná (P: 18).

K vysvětlování a k formálnímu rozvádění myšlenkových zkratk při překladu dochází zejména na syntaktické rovině. Jak uvádí Levý, hlavní úsilí překladatele při stylizaci větších celků směřuje obvykle k tomu, aby myšlenky navazovaly spojitě na sebe, což vede k formálnímu napojování vět spojkami a spojujícími částicemi. Tyto posuny označuje termínem **intelektualizace** a hodnotí je jako negativní³³. Zde je však nutné podotknout, že Levý zde hovoří primárně o překladu umělecké literatury, zatímco my se zde zabýváme textem populárně-naučným, jehož primární funkcí je zábavnou a srozumitelnou formou vzdělávat čtenáře, a proto se domníváme, že je zde jistá míra intelektualizace na místě. Na mnoha místech textu jsme proto doplňovali logické konektory a explikovali myšlenkové vztahy mezi jednotlivými větami ve prospěch funkce sdělovací:

Plutôt que de prescrire une sorte de directive, cet ouvrage souhaiterait [...] O: 10

Cílem této knihy není stanovit konkrétní pravidla, jimiž bychom se měli při dešifrování tělesných signálů řídit [...] P: 9

Elles ont beau jeu de s'étonner lorsque ce n'est pas le cas, oubliant ainsi leur part de responsabilité. O: 18

Pak se ovšem diví, když tomu tak není, a neuvědomují si, že si za to přitom mohou sami. P: 12

Nous considérons comme objective une réalité subjective. O: 20

Za objektivní realitu tedy považujeme to, co je ve skutečnosti realita subjektivní. P: 13

Le fonctionnement de l'être humain est plus complexe qu'on ne le croit. O: 21

Princip, na jakém funguje každá lidská bytost, je totiž mnohem složitější, než si myslíme. P: 14

Un geste unique ressemble à un mot extirpé de sa phrase, puisque, comme les mots, il peut avoir plusieurs significations et ne peut être analysé hors contexte. O: 38

Izolovaný tělesný výraz je jako slovo vytržené z věty, neboť stejně jako slova, i on může mít vždy více významů, a nelze ho tedy analyzovat nezávisle na kontextu. P: 26

S těmito postupy také úzce souvisí **konkretizace**, při níž dochází k upřesnění daného výrazu směrem do cílového jazyka (*cerveau droit* O: 42 / *pravá mozková hemisféra* P: 28; *le non-dit*

³³ LEVÝ, Jiří: *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X. s. 149

O: 10 / *signály* P: 9), a **generalizace**, při které naopak výraz užitý ve výchozím jazyce nahrazujeme v jazyce cílovém výrazem obecnějším (*gestuelle* O: 23 / *řeč těla* P: 15).

5.6 Nivelizace a kompenzace

O nivelizaci a kompenzaci hovoříme zejména v souvislosti se stylistickou rovinou textu a mírou expresivity. Při nivelizaci text „zplošťujeme“, ochuzujeme ho o jedinečné výrazové vlastnosti. Jak již bylo řečeno, pro francouzské populárně-naučné texty je „únosnější“ vyšší míra expresivity než pro texty české, a proto je při překladu často nutné některá místa nivelizovat:

Faute de quoi, il peut mener aux conclusions les plus fantaisistes. O: 13 / V opačném případě nás může dovést k **velmi zavádějícím** závěrům. P: 10

« *reine du cool* » O: 26 / „**ledová královna**“ P: 26

Laissez-vous aller à saisir son ressenti [...] O: 33 / **Snažte se** vžít do jejich pocitů [...]. P: 22

S'il bafouille [...] O: 18 / **Pokud koktá** P: 12

Ochuzená místa jsme se pak snažili vykompenzovat jinými prostředky v jiných částech textu, zejména v nadpisech, které bývají často symbolické a dávají překladateli určitý prostor ke kreativě:

Ce non-verbal qui en dit long O: 16 / *Řeč těla prozradí víc než tisíc slov* P: 11

La convocation d'un collègue O: 39 / Předvolání „**na kobereček**“ P: 27

L'empathie : un atout majeur O: 30 / *Eso v rukávu: empathie* P: 20

5.7 Substituce domácí analogií

Jak jsme již zmínili dříve, text se nevyznačuje velkou mírou kulturní vázanosti, a proto nebylo nutné uváděné informace nijak výrazně přizpůsobovat cílové kultuře. Přesto jsme v překladu narazili na dvě místa, kde bylo záhodno substituovat reálie výchozí kultury domácími ekvivalenty. V prvním případě se jedná o již citovaný příklad:

Lie to me, série américaine de Samuel Baum diffusée sur la Fox entre 2009 et 2011, actuellement diffusée sur M6 O: 11 / *Anatomie lži, americký seriál natočený Samuelem Baumem. Ve Spojených státech byl v letech 2009 – 2011 vysílán televizní stanicí Fox, v České republice ho mezi lety 2012 – 2013 vysílala TV Prima.* P: 9).

Ve druhém případě šlo o francouzské rčení *femme au volant, mort au tournant* (O: 20), které jsme substituovali pomocí českého ekvivalentu *žena za volantem – auto bez řidiče* (P: 13).

6 Závěr

Cílem naší práce bylo zprostředkovat český překlad úryvku z francouzské publikace *Décoder le langage du corps*. Výchozí text jsme se do cílového jazyka snažili přeložit tak, aby se z něj nevytratily jeho charakteristické znaky, funkce a autorčin záměr a aby byl pro cílového čtenáře stejně čtivý a srozumitelný jako originál. Při překladu jsme narazili na celou řadu úskalí, která pramenila zejména z typologických rozdílů mezi výchozím a cílovým jazykem, z rozdílů mezi českými a francouzskými žánrově-stylistickými konvencemi a v neposlední řadě také z odlišných presupozic čtenářů z dvou různých kultur. V odborném komentáři jsme se snažili podat co nejpodrobnější analýzu výchozího textu, okomentovat problémy, na které jsme při překladu narazili, a popsat způsoby, jakými jsme se je rozhodli řešit. Jsme si vědomi toho, že jsme zdaleka neobsáhli všechny faktory překladatelského procesu, které by zde bylo možné zmínit, snažili jsme se však okomentovat alespoň ty nejpodstatnější.

Závěrem bychom chtěli jen podotknout, že tato první zkušenost s překladem většího celku pro nás byla velmi přínosná, neboť nám umožnila si lépe uvědomit problematiku překladatelského procesu, jednotlivá úskalí převodu mezi francouzštinou a češtinou a kriticky se zamyslet nad vlastní metodou překládání.

7 Bibliografie

Primární literatura

DUVERNOIS, Isabelle. *Décoder le langage du corps*. Paris: Larousse, 2013. ISBN 978-2-03-584958-8

Sekundární literatura

- ANGEL, Sylvie; ANGEL Pierre. *Bien choisir sa psychothérapie*. Paris: Larousse, 2010. ISBN 2-03-584623-4
- BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1988. 978-80-7184-518-8
- BRUNEL, Aude; ŠOTOLOVÁ, Jovanka. *Stylistická analýza českých a francouzských textů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7308-408-0
- ČERNÝ, Vojtěch. *Řeč těla*. Brno: Edika, 2012. ISBN 978-80-266-0124-1
- HENDRICH, Josef; TLÁSKAL, Jaromír; RADINA, Otomar. *Francouzská mluvnice*. Plzeň: Fraus, 2001. ISBN 978-80-723-8064-0
- HOUŽVIČKOVÁ, Milena; HOFFMANNOVÁ, Jana. *Čeština pro překladatele, základy teorie, interpretace textů, praktická cvičení*. Praha: FF UK, 2012. ISBN 978-80-7308-405-9.
- KNITTLOVÁ, Dagmar. *Teorie překladu*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995. ISBN 80-7067-459-8
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X
- NEUMANN, Josef a HOŘEJŠÍ, Vladimír. *Velký francouzsko-český slovník*, 2. rev., oprav. a dopl. vyd. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0235-92
- NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation : Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. 2nd edition. Amsterdam; New York: Rodopi, 2005. ISBN 90-420-1808-9
- RADINA, Otomar. *Francouzština a čeština: systémové srovnání dvou jazyků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. ISBN 14-560-81
- ŠABRŠULA, J. *Problèmes de la stylistique comparée du français et du tchèque*. Praha: Univerzita Karlova, 1990. ISBN 0567-826
- TIONOVÁ, Alena. *Francouzština pro pokročilé*. Praha: Leda, 2000. ISBN 80-85927-80-2

- VÁVRA, Vlastimil. *Mluvíme beze slov*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 978-80-703-8128-1
- ZACHAROVÁ, Eva. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4062-1

Internetové zdroje

- Anatomie lži. ČSFD [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/253107-anatomie-lzi/>
- Anatomie lži. Prima [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://www.iprima.cz/porady/anatomie-lzi>
- Základní koncepty Aristotelovy a Kantovy etiky. *E-logos, electronic journal for philosophy* [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/student/vacura.htm>
- Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole – kapitál – habitus. *AntropoWebzin* [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/zakladni-koncepty-pierra-bourdieu-pole-kapital-habitus>
- Betti-Cusso, Martine. *Ce que nos gestes disent de nous*. Le Figaro Magazine [online]. 2010 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://www.lefigaro.fr/culture/2010/08/21/03004-20100821ARTFIG00092-ce-que-nos-gestes-disent-de-nous.php>
- Psychologie pro každého. Grada [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://www.grada.cz/psychologie-pro-kazdeho/podobor/katalog/>
- Isabelle Duvernois, psychologue, psychothérapeute individuelle, familiale et de couple [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://duvernoispsychologue.fr/>
- Kate Moss 'shovelled up so much cocaine and vodka friends nicknamed her THE TANK'. *The Mirror* [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://www.mirror.co.uk/3am/celebrity-news/kate-moss-shovelled-up-much-4378250>
- Královna mejdanů Kate Moss. *LOOK* [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://www.lookmagazine.eu/pod-lupou/temata/kralovna-mejdanu-kate-moss/>
- Larousse: dictionnaires de français [on-line]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/>
- Le site officiel de la synergologie [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://www.synergologie.org/>

- Lingea [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://slovníky.lingea.cz/>
- Internetová jazyková příručka. *Ústav pro jazyk český, Akademie věd ČR*. [online]. [cit. 2014-12-30] Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>
- Seriál anatomie lži. *Krimi seriály* [online]. [cit. 2015-01-04]. Dostupné z: <http://krimiserialy.juk.cz/anatomielzi/>
- Slovník spisovného jazyka českého [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>
- SVĚTLÁ, J. *K některým žánrům návodových textů*. Naše řeč. 2002, roč. 2002, č. 4. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=7691>

8 Přílohy